

บทที่ ๕

ความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์

แนวความคิด เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับการเมืองได้อธิบายปรากฏการณ์ในสถาบันสงฆ์ว่า สถาบันสงฆ์เป็นโครงสร้างย่อยของโครงสร้างทางสังคม และมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติใน เชิงปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและสถาบันทางสังคมต่างๆ สถาบันสงฆ์จึงทำหน้าที่ร่วมกับสถาบันทางสังคมอื่นๆ เพื่อให้สังคมมีคุณภาพแห่งการดำรงอยู่ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเผยแผ่แก่ประชาชน คำสอนเหล่านี้ โดยทั่วไปจะเป็นแนวดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ที่จะอยู่ร่วมกัน เองและอยู่ร่วมกับผู้อื่น ดังนั้นกรอบของวิธีชีวิตจึงมีอิทธิพลต่อพระสงฆ์ โดยเฉพาะมีผลกระทบต่อความเชื่อต่างๆ อันมีความเชื่อทางการเมือง เป็นต้น นอกจากนั้น พฤติกรรมทางสังคมและการเมืองในการปกครองคณะสงฆ์ไทย ยังสามารถสะท้อน ให้เห็นความเชื่อทางการเมืองบางประการของพระสงฆ์อีกด้วย ทั้งสองด้านนี้มีลักษณะสนับสนุนความสัมพันธ์ที่ว่า พระสงฆ์จะมีความเชื่อทางการเมืองโน้มเอียงไปตามแนวการดำรงชีวิตของพระสงฆ์และตามพฤติกรรมในการปกครองคณะสงฆ์

ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองก็เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวในบทบาทและหน้าที่ของสถาบันสงฆ์ ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นบุคลากรของสถาบันสงฆ์ พระสงฆ์จึงต้องเป็นผู้ปรับปรุงบทบาท หน้าที่และพฤติกรรมทางสังคมและการเมืองของตนเอง และพฤติกรรมทางสังคมและการเมืองของพระสงฆ์ที่ปรับปรุงใหม่นี้ ย่อมมีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ การศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองของพระสงฆ์ในรอบ ๒ ทศวรรษที่ผ่านมา น่าจะทำให้เรามองเห็นความ

¹ ความเชื่อทางการเมืองในที่นี้หมายถึงภาพพจน์ที่ประชาชน (หรือพระสงฆ์) มีเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางการเมือง มีรายละเอียดใน William T. Bluhm, Ideologies and Attitudes : Modern Political Culture (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice - Hall, Inc., 1974), pp. 6-7.

โน้มเอียงของความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ ซึ่งจะ เป็นพื้นฐานของการศึกษาความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ในปัจจุบันและเพื่อชี้ให้เห็นว่า ความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ เป็นกระแสที่เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อทางการเมืองของคนไทยกลุ่มอื่นๆ เพราะพระสงฆ์ก็เป็นคนไทยที่อยู่ในสังคมไทย เราจะได้ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์กับฆราวาส ต่อจากนั้นจะเป็นการวิเคราะห์สรุป เพื่ออธิบายความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ว่ามีลักษณะอย่างไร สาเหตุที่ก่อให้เกิดความเชื่อทางการเมืองในแต่ละแบบ และความสัมพันธ์ระหว่างสถานการณ์ของพระสงฆ์กับความเชื่อทางการเมืองโดยภาพรวม

วิถีชีวิตและความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์

ลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทของไทย คือการที่พุทธจักรมิได้มีอิทธิพลครอบงำอาณาจักร แม้ว่าอาณาจักรจะให้ความอุปถัมภ์แก่พุทธจักรในด้านนิคมวัดและสมณศักดิ์อย่างมากมาย ดังจะเห็นได้จากวิถีชีวิตของสงฆ์ ซึ่งจะไม่ข้ามเลยเข้าไปก้าวก้าวหรือครอบงำกิจการของรัฐ เพราะมีบทบัญญัติทางวินัยและพุทธธรรม ให้พระสงฆ์ต้องพึ่งอาศัยฆราวาสในการเลี้ยงชีพ เป็นอยู่ด้วยศรัทธาของประชาชน พระสงฆ์จึงต้องอยู่อย่างสันโดษ สมถะ เสียสละ ไม่สะสมโภคทรัพย์สมบัติและอำนาจใดๆ ชีวิตของสงฆ์จะอยู่ท่ามกลางสังคมด้วยดำรงตนอย่างเป็นอิสระ คุณลักษณะพิเศษอีกอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนาคือประเพณีการรักษาความบริสุทธิ์ของสถาบันสงฆ์ไว้ โดยยอมให้มีการถ่ายเทระบายนสมาชิกระหว่างสถาบันสงฆ์กับสังคมอย่างเสรีและเปิดเผย²

เมื่อพระพุทธศาสนามีคุณลักษณะพิเศษอย่างนี้ วิถีชีวิตของสงฆ์ก็ต้องมีลักษณะพิเศษ ดังกล่าวความไปคร่าว วิถีชีวิตของสงฆ์เช่นนี้พิจารณาได้เป็น 2 อย่าง อย่างแรกเป็นวิถีชีวิตที่อยู่ใต้การปกครองของคณะสงฆ์และอย่างที่สองเป็นวิถีชีวิตที่อยู่ใต้หลักธรรมคำสอนหรือเป็นชีวิตที่ดำเนินไปตามหลักธรรม การวิเคราะห์วิถีชีวิตของสงฆ์ทั้ง 2 แบบนี้มีจุดเน้นที่ว่า วิถี

² พระราชวรมณี, "บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน", ใน พุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : สยามสมาคม, 2513), หน้า 66-67.

ชีวิตดังกล่าวมีส่วนที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยหรือหลักอำนาจนิยม หรือจะไม่สนับสนุน
ต่อลัทธิการเมืองทั้งสอง การวิเคราะห์ต่อไปนี้จะได้พยายามเสนอให้เห็นว่า วิธีชีวิตของ
สงฆ์มีส่วนหรือไม่มีส่วนสัมพันธ์กับหลักประชาธิปไตยและหลักอำนาจนิยม

1. วิธีชีวิตของสงฆ์ภายใต้การปกครองของคณะสงฆ์กับหลักประชาธิปไตยและอำนาจ
นิยม ในระยะแรกแห่งการประดิษฐานพระพุทธศาสนาในอินเดีย พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน
แนะนำ เพื่อปลูกความสัมพันธและความสามัคคีระหว่างสมาชิก โดยประสงค์จะให้บังเกิด
ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน วางกฎเกณฑ์และระเบียบต่างๆ เป็นขั้นตอน เพื่อให้สงฆ์
อยู่ด้วยกันอย่างเรียบร้อย พระเถระก็ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างแก่พระนวกะ พระนวกะก็ให้ความ
เคารพนับถือพระเถระตั้งศิษย์กับอาจารย์ การปกครองแบบสามัคคีธรรมของพุทธจักร จึงมี
หลักการที่แตกต่างจากหลักการเมืองการปกครองของฝ่ายอาณาจักร อันมีระบบราชาธิปไตย
อภิชนาธิปไตยและการปกครองโดยรัฐธรรมนูญเป็นต้น³ ด้วยหลักการและวิธีการปกครองใน
คณะสงฆ์ที่เกี่ยวกับ เสรีภาพสิทธิของบุคคลและการใช้อำนาจแห่งธรรม นิกริชาการในสมัยต่อมา
ได้ให้ความเห็นต่างๆ กันว่า การปกครองคณะสงฆ์มีความคล้ายคลึงกับการปกครองแบบประชาธิปไตย
เพราะมีหลักการและวิธีการที่สนับสนุนหลักประชาธิปไตยมากกว่าหลักอำนาจนิยม
วิธีชีวิตของสงฆ์ที่อยู่ภายใต้การปกครองของคณะสงฆ์จึงน่าจะโน้มน้าวให้พระสงฆ์มีความเชื่อใน
ประชาธิปไตย

ภิกขุ ป. อริยปัญโญ คุณฐิบัณฑิตทางปรัชญาจากมหาวิทยาลัยมคอได้ทำการค้นคว้า
เกี่ยวกับ "พุทธจักรกับระบบการปกครอง" และสรุปว่าการปกครองคณะสงฆ์สนับสนุนหลัก
ประชาธิปไตยหลายด้านดังนี้

1.1 การรับสมาชิกของสถาบันสงฆ์ พุทธจักรรับบุคคลทั่วไปเข้า เป็นสมาชิกสงฆ์

³ กัณฑ์เกี่ยวกับลัทธิการเมืองในที่มีไว้ในความหมายของอริสโตเติล ใน Aristotle, Politics, trans. by Benjamin Jowett (New York : Oxford University Press, 1945).

โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ คือไม่เลือกว่าคนผู้นั้นจะร่ำรวยหรือยากจน ไม่เลือกว่าคนผู้นั้นจะเป็นคนมาจากสกุลใด ทั้งไม่เลือกว่าจะมาจากภาษาและศาสนาใด ไม่มีการบังคับหรือใช้ความใดให้ผู้นั้นต้องเข้ามาเป็นสมาชิกสงฆ์ แต่ให้โอกาสแก่ทุกคนที่จะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิก ใช้สติปัญญาใคร่ครวญเพื่อความแน่ใจเสียก่อนที่จะเข้ามาเป็นสมาชิก เมื่อเข้ามาเป็นสมาชิกแล้ว ถ้าไม่เป็นที่พอใจหรือไม่สามารถปฏิบัติตามพระวินัยได้ ก็ไม่มีข้อผูกมัดให้จำต้องทนอยู่ การเข้าสู่สถาบันสงฆ์จึงเป็นไปด้วยความสรีทธาของพุทธบริษัท ดังจะเห็นได้ว่า ผู้ที่ต้องการบรรพชาอุปสมบทต้องกล่าวขอบรรพชาและอุปสมบทด้วยตนเอง ไม่ใช่ทางพุทธจักรได้ขอร้องให้เข้ามาหรือการ เข้า เป็นสมาชิกประเภทอุบาสกและอุบาสิกาที่เป็นท่านองเดียวกัน พุทธจักรจึงให้เสรีภาพแก่บุคคลที่จะเข้ามาเป็นสมาชิก และเปิดโอกาสให้ทุกคนได้พิจารณาสิ่งที่ต้องการด้วยสติปัญญาของตน⁴ หลักเสรีภาพนี้ก็คือ เป็นหลักประชาธิปไตยโดยหลักหนึ่ง ซึ่งหมายถึงความสามารถที่จะเลือกใช้ชีวิตอย่างหนึ่งอย่างใด โดยไม่ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของการของบุคคลอื่น ดังนักปราชญ์ที่ชื่อว่า รูสโซ ได้เขียนไว้ว่า "การสละละทิ้งเสรีภาพเท่ากับ เป็นการสละละทิ้งความเป็นมนุษย์"⁵ ในทางตรงกันข้ามการไม่ให้เสรีภาพแก่บุคคลถือ เป็นหลักการหนึ่งของอำนาจนิยม เพราะเชื่อว่า บุคคลไม่สามารถเลือกวิถีทางการดำเนินชีวิตได้ถูกต้องตามความต้องการของรัฐได้ และยังเชื่อว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้เสรีภาพแก่ประชาชน เพราะพวกเขาไม่มีความจำเป็นที่จะต้องทำอะไรที่นอกเหนือจากคำสั่งของผู้มีอำนาจเท่านั้น

1.2 สันติภาพในสถาบันสงฆ์ พุทธจักรมีพระธรรมวินัยเป็นอุปกรณ์การปกครอง เพื่อให้สมาชิกได้ดำรงชีวิตไปสู่จุดหมายปลายทางที่ปรารถนาคือสันติภาพพุทธจักรจึงไม่มีทัศนะสถาน เป็นคั่นว่าคุณจะวางหรือไม่มีการปฏิบัติแบบดีไซ์ลงตรงกันกับผู้ละเมิดกฎหลักหรือพุทธ

⁴ ภิกขุ ป. อริยปญฺญู, "พุทธจักรกับระบบการปกครอง", พุทธจักร, 6 (มิถุนายน, 2520), หน้า 19-20.

⁵ Jean Jacques Rousseau, The Social Contract, trans. by Maurice Canston (London : Penquin Books, 1968), p.52.

บัญญัติ การลงโทษในพุทธจักรเป็นการลงโทษทางจิตใจ เพื่อชำระจิตใจของพระสงฆ์ให้สะอาด สว่างและสงม โทษสถานหนักที่สุดก็ เป็นเพียงให้ออกจากสถานสงฆ์เท่านั้น ก็หมดความเป็นภิกษุต่อไป ในอีกประการหนึ่ง ผู้เข้ามาอุปสมบทก็รับทราบมาตั้งแต่ขั้นแรกของการบวชเรียนแล้วว่า สถานันสงฆ์มีวัตถุประสงค์เพื่ออบรมให้บุคคลหันทุกข์และมีความสงบทางจิตใจรวมทั้งต้องยอมรับจรรยาบรรณแห่งความเป็นสงฆ์⁶ การไม่ใช้ความรุนแรงและใช้เหตุผลกับสติปัญญาในการครองชีวิตนี้ มีความสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยโดยหลักหนึ่ง คือ ความศรัทธาในสติปัญญาและการรู้จักใช้เหตุผลของมนุษย์ โดยมีความเชื่อว่ามนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันด้วยเหตุด้วยผล และสามารถดำเนินชีวิตไปอย่างมีสติปัญญา มีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เขาได้ตัดสินใจกระทำลงไป⁷ ส่วนในหลักการที่ตรงกันข้าม อำนาจนิยมมีหลักการที่เชื่อมั่นสติปัญญาของผู้มีอำนาจ แต่ไม่เชื่อมั่นในความสามารถของประชาชน ที่จะใช้เหตุผลในการตัดสินใจด้วยตนเอง โดยอ้างว่าประชาชนส่วนใหญ่ขาดข้อมูล ขาดประสบการณ์และขาดความสำนึกทางการเมือง จึงไม่เข้าใจและแยกไม่ออกว่า อะไรเป็นผลประโยชน์ของคนและของสังคม หลักการไม่ใช้ความรุนแรงและการรู้จักใช้เหตุผลในสถานันสงฆ์จึงไม่สอดคล้องกับหลักการของอำนาจนิยมดังกล่าว

1.3 ความเสมอภาคของการดำรงสมณเพศ สถานันสงฆ์เป็นสถานันที่สมาชิกทุกคนมีความเสมอภาค บุคคลไม่ว่าจะอยู่ในชนชั้นทาง เศรษฐกิจใดหรือมีศักดิ์ระดสูงเท่าใด เมื่อเขาผู้นั้นอุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว จะมีสิทธิโดยเท่าเทียมกัน พระเถระไม่สามารถนำลำดับอาวุโสแห่งพระนามาอ้าง เพื่อมีสิทธิเหนือพระสงฆ์อื่นได้⁸ การดำรงสมณเพศในสถานัน

⁶ ภิกษุ ป.อริยปญฺโญ, "พุทธจักรกับระบบการปกครอง", หน้า 20-21.

⁷ Robert A. Dahl, Modern Political Analysis (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice - Hall, Inc., 1963), pp. 91-92.

⁸ พระไตรปิฎก, เล่ม 4, ข้อ 240, หน้า 269-270.

สงฆ์จะผูกพันด้วยระบบการถือศีล คือพระสงฆ์จะมีความสัมพันธ์กันในฐานะอาจารย์กับศิษย์ หรือพระอุปัชฌาย์กับอันเดวาลิก ความเหมือนกันก็คงด้วยเรื่องความประพฤตินิยม เป็นหลักใหญ่ โดยมีธรรมเป็นอำนาจ ดังพุทธภาษิตที่ว่า

"สัตว์ทั้งหลาย จำพวกหงส์ นกกระเรียน นกยูง ช้าง เมื่อ
ทั้งหมดยอมยกตัวราชสีห์ ความเสมอกันในกายไม่มี ฉันทิมนุษย์
ทั้งหลายก็ฉันทันเหมือนกัน ถ้าคนหนุ่มมีปัญญา เขาก็ยอมเป็นใหญ่
ในมนุษย์เหล่านั้น ไม่เหมือนคนหาต ซึ่งถือร่างกายเป็นใหญ่ ดังนี้"⁹

หลักความ เสมอภาคนี้ก็ เป็นหลักประชาธิปไตยโดยหลักหนึ่ง ที่เกี่ยวกับการยอมรับใน
ความ เท่าเทียมกันของบุคคลตามกฎหมาย อันรวมถึงการให้โอกาสในการแสวงหาการศึกษา
และการทำงานที่เท่าเทียมกัน โดยไม่จำกัดฐานะและเพศพระสงฆ์ก็มีความ เท่าเทียมกันในด้าน
นี้เหมือนกัน กล่าวคือพระสงฆ์ทุกรูปต้องประพฤติตามพระวินัย เท่ากันหมด มีโอกาสในการ
ศึกษาและสามารถ เลือกปฏิบัติกิจช่วย เหลือประชาชนอย่าง เท่าเทียมกัน ส่วนหลักการของ
อำนาจนิยมไม่ เห็นความสำคัญของความ เสมอภาคของบุคคลตามกฎหมาย เพราะถือว่าชนชั้น
นำหรือผู้มีอำนาจอยู่เหนือกว่าบุคคลธรรมดาด้วยประการทั้งหมด ผู้มีอำนาจจึงมีสิทธิพิเศษ
ต่างๆ ซึ่งประชาชนจะมีไม่ได้ ดังนั้น การดำรงสมณเพศอย่างเสมอภาคจึงขัดกับหลัก
อำนาจนิยม¹⁰

1.4 สังฆกรรมในสถาบันสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงก่อตั้งคณะสงฆ์ขึ้นมา โดย
ให้สมาชิกสงฆ์รับผิดชอบกิจการต่างๆ ของพุทธจักรร่วมกัน มีสิทธิเท่าเทียมกันเพื่อ เป็นหลัก
ประกันและหลักการรักษาความยุติธรรมของมวลสมาชิกไว้ จึงกำหนดรูปคณะทำงานออกเป็น
5 แบบ คือคณะสงฆ์แบบ 4 รูป แบบ 5 รูป แบบ 10 รูป แบบ 20 รูปและแบบเกิน
20 รูป แต่ละแบบสามารถทำงานต่างๆ ที่เรียกว่าสังฆกรรม ภายในพุทธบัญญัติที่ได้กำหนด

⁹ พระไตรปิฎก, เล่ม 22, ข้อ 705, หน้า 319.

¹⁰ พิจารณาประเด็นนี้เพิ่มเติมได้จาก T.W.Adorno, et al., The Authoritarian Personality (New York : Harper and Brothers, 1950).

ไว้¹¹ หลักการมีส่วนร่วมในการปกครองคณะสงฆ์จะสังเกตได้จาก "ภิกขุอุปหานิยธรรม" ที่ให้พระสงฆ์หมั่นประชุมกัน เนื่องมิตย หรือ เปรียงกันประชุม เลิกประชุมและทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ ไม่มีภิกษุที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ สภา-
 หานศึกษาอยู่ในสิกขาตามทีพระองค์ทรงบัญญัติไว้ ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสังฆมนตรี
 เป็นสังฆปริณายก เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งที่ควรรับฟัง¹²
 และสังเกตได้จากวิธีระงับอธิการ คือมีการระงับด้วยถือเสียงข้างมากเป็นประมาท ในบาลี
 เรียกว่าเขภุยยสิกา ซึ่งเป็นวิธีการจับฉลาก โดยที่ประชุมสงฆ์ต้องมีมติยินยอมให้สมาชิก
 รูปหนึ่งที่มีคุณธรรมสูง เป็นที่ไว้วางใจของทุกฝ่าย เข้าควบคุมให้สมาชิกทุกคนจับฉลากให้
 ถูกต้องตามระเบียบที่กำหนดไว้ การจับฉลากนั้นก็มียุติง 3 วิธีคือ โดยเปิดเผย โดย
 กระซิบมอก และโดยวิธีลับ การที่จะใช้วิธีใดสุดแล้วแต่ว่าวิธีใดจะก่อให้เกิดสามัคคีธรรม
 ก็ให้ใช้วิธีนั้น¹³ แสดงว่าอำนาจในการปกครองและตัดสินปัญหาของคณะสงฆ์มาจากหมู่สงฆ์

หลักการมีส่วนร่วมในการปกครองคณะสงฆ์นี้มีความสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย.
 ที่ว่า อำนาจสูงสุดในการปกครองและการตัดสินปัญหาสำคัญของสังคมอยู่ที่ปวงชนและมาจาก
 ปวงชน รัฐจึงได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเสรี เพื่อแสดง
 ความจงรักภักดีต่อระบบการเมือง¹⁴ แม้ว่าตามหลักการประชาธิปไตยนี้ สังคมกรรมจะเข้า
 หลักที่ว่า ภิกษุเป็นใหญ่ อำนาจปกครองคณะสงฆ์เป็นของภิกษุ เพื่อภิกษุ แต่สังฆกรรมก็
 ไม่มีการเลือกตั้งผู้แทนของตนเข้าร่วมคณะสังฆกรรม เพราะระบบสังฆกรรมมุ่งรักษาความสงบ

¹¹ ภิกษุ ป.อริยปญฺญ, "พุทธจักรกับระบบการปกครอง", หน้า 27.

¹² พระไตรปิฎก, เล่ม 10, ข้อ 70, หน้า 90.

¹³ ภิกษุ ป.อริยปญฺญ, "พุทธจักรกับระบบการปกครอง," หน้า 25.

¹⁴ Lester W. Milbrath and M.L. Goel, Political Participation :

How and Why Do People Get Involved in Politics (Chicago : Rand
 McNally, pp. 36-41.

ความสามัคคีและความเป็นธรรม โดยที่สมาชิกสงฆ์ต้อง เคารพพระธรรมวินัยมากกว่าพระเถระ จึงไม่จำเป็นต้องหาเสียงหาคะแนน เลือกผู้แทน ระบบสังฆกรรมจึง เป็นการมีส่วนร่วมในการปกครองคณะสงฆ์แล้วแต่กรณี และเป็นระบบที่ประกันหลักการมีส่วนร่วมทางการปกครองคณะสงฆ์ด้วย ตรงกันข้ามกับระบมอานางนิยมที่ปิดกั้นการ เข้าร่วมร่วมทางการ เมืองของประชาชน เพราะมีเจตนารมณ์ที่จะครอบงำอานางปกครองหรือรักษาอานางมีไว้ในกลุ่มของผู้มีอานาง หลักสังฆกรรมในสถาบันสงฆ์จึงขัดกับหลักอานางนิยมดังกล่าว

นอกจากนั้น พระราชวรมุนียังได้ชี้ให้เห็นว่า การปกครองคณะสงฆ์เป็นการปกครองระบบสามัคคีธรรม คือยึดถือธรรมเป็นใหญ่ มิได้ยึดถือพระเถระองค์ใดเป็นใหญ่ เพราะในมหาปรีณิพพานสูตร พระพุทธองค์ตรัสว่า "ดูกรอานนท์ ธรรมและวินัยใด ที่เราได้แสดงไว้ ได้บัญญัติไว้แก่เธอทั้งหลาย ในเวลาที่เราล่วงดับไป ธรรมและวินัยนั้นแหละ จะเป็นศาสดาของ เธอทั้งหลาย" พระสงฆ์จึงมีธรรมวินัย เป็นที่พึ่งที่อาศัย ถ้าปรากฏว่าพระสงฆ์องค์ใดล่วงละเมิดพุทธบัญญัติ พระสงฆ์ทั้งหลายจะปรับให้พระสงฆ์ที่ทำผิดปฏิบัติตามไทยที่บัญญัติไว้¹⁵ เพราะฉะนั้น ในการปกครองคณะสงฆ์จึงมีการกระจายอานางจนถึงรูปสังฆกรรม เป็นที่สุด

หลักการปกครองโดยพระธรรมวินัยนี้ เป็นหลักการที่ประกันการรวมอานางมาอยู่ที่ศูนย์กลาง แม้ว่าโดยรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จะประกอบด้วยมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส แต่การปกครองคณะสงฆ์ต้องดำเนินไปตามธรรมวินัย¹⁶ คือแต่ละวัดต้องปกครองตามรูปสังฆกรรมทั้งสิ้น การปกครองโดยพระธรรมวินัยนี้เป็นการปกครอง

15

พระราชวรมุนี, พุทธศาสนากับสังคมไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2526), หน้า 22-44.

16

โปรดพิจารณาได้จากมาตรา 8 ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ที่ประกาศใน ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ), เล่ม 79, ตอนที่ 115, วันที่ 31 ธันวาคม 2505.

ที่สอดคล้องกับการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ปกครองโดยกฎหมาย มิใช่ปกครองโดยผู้มีอำนาจอย่างกับระบบอำนาจอธิปไตย โดยเฉพาะการปกครองโดยรัฐธรรมนูญ ถือเป็นหลักการที่สำคัญของประชาธิปไตย ตรงกันข้ามกับการปกครองแบบอำนาจนิยมจะมีการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่แห่งเดียว ศูนย์กลางแห่งอำนาจนี้จะแผ่อิทธิพลเข้าไปครอบงำส่วนต่างๆ ของหน่วยการปกครอง หลักการปกครองโดยพระธรรมวินัยจึงขัดกับหลักการรวมศูนย์อำนาจของระบบอำนาจนิยม

เมื่อการปกครองคณะสงฆ์ ไม่ว่าจะวิเคราะห์จากการรับสมาชิก การไม่นิยมใช้ความรุนแรง ความเสมอภาคในการดำรงสมณเพศ สังฆกรรมและสามัคคีธรรมในหมู่สงฆ์ มีลักษณะสนับสนุนหลักประชาธิปไตยมากกว่าหลักอำนาจนิยม วิธีชีวิตของพระสงฆ์ที่ดำเนินไปตามการปกครองคณะสงฆ์นี้ ย่อมเป็นวิธีชีวิตที่สนับสนุนหลักประชาธิปไตย และวิธีชีวิตเช่นนี้มีโอกาสที่จะหล่อหลอมให้พระสงฆ์มีความ เชื่อที่แนบ เที่ยงมาทางประชาธิปไตยมากกว่าอำนาจนิยม

2. วิธีชีวิตของสงฆ์ภายใต้หลักธรรมคำสอนกับหลักประชาธิปไตยและอำนาจนิยม

วิธีชีวิตภายในสถาบันสงฆ์ ถ้าจะพิจารณาในด้านการครองชีวิตประจำวัน ซึ่งแตกต่างหากจากด้านการปกครองคณะสงฆ์ ก็เป็นวิธีชีวิตที่ดำเนินไปตามพุทธศาสนธรรม เราจึงต้องวิเคราะห์ว่าพุทธศาสนธรรม เกิดถูกต้องหลักประชาธิปไตยหรือหลักอำนาจนิยม โดยเฉพาะจะวิเคราะห์ว่าหลักพระพุทธานุศาสนานี้มีส่วนช่วยสร้างสรรค์ให้พระสงฆ์อยู่ในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยได้อย่างไร และอยู่ในระบบการปกครองแบบอำนาจนิยมไม่ได้ได้อย่างไร ซึ่งมีรายละเอียดในการพิจารณา ดังนี้

2.1 ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม หลักธรรมทุกหลักในพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมที่แสดงถึงความสามัคคีธรรมและแสดงถึงการพิจารณาพระสงฆ์ให้มีคุณภาพในการรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น เป็นต้นว่าหลักการระสอมให้พระสงฆ์มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของผู้อื่น ตลอดจนความคิดเห็นของเขา คือให้มีความเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น หรือหลักขันตินั้นสอนให้มีความอดทนที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ส่วนสัจจะสัจธรรมสอนให้เป็นผู้

ว่าง่าย ขอมรับทั้ง เหตุผลของผู้อื่น¹⁷ ซึ่งวิธีชีวิตแบบประชาธิปไตยอย่างหนึ่งก็ต้องการให้บุคคลมีความอดกลั้นต่อความแตกต่างในความประพฤติกของผู้อื่น ครามใดที่บุคคลนั้นยังไม่ได้ละเมิดศีลธรรมและสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น และให้บุคคลยึดมั่นในความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล¹⁸ อย่างไรก็ตามก็ถ้าพระสงฆ์ปฏิบัติผิดหลักพระพุทธศาสนา เป็นต้นว่าหลักการวางตัว พระสงฆ์ไป เรียกร้องความ เคารพจากผู้อื่นแล้ว ความเคารพอย่างมีศาสนาธรรมก็จะกลายเป็น เครื่องส่งเสริมระบบการปกครองแบบอำนาจนิยม ดังนั้น พระสงฆ์ที่ประพฤติตามหลักธรรมอย่างถูกต้องก็จะ เป็นอุปการะส่งเสริมให้พระสงฆ์มีคุณภาพในการรับผิดชอบต่อส่วนรวม

2.2 เสรีภาพและการปกครองตนเอง เสรีภาพมีความสัมพันธ์กับการปกครองตนเองในด้านที่ว่า เสรีภาพนั้น เป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่จุดหมายคือประชาธิปไตย คนบุคคลใดมีความสามารถในการใช้เสรีภาพหรือสามารถปกครองตนเองได้ การปกครองตนเองคือการรู้จักควบคุมตนเองให้ทำได้ในสิ่งที่ควรทำและให้คง เว้นได้จากการกระทำที่ไม่ควรกระทำ เรื่องนี้เป็น เรื่องสำคัญในพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นว่า หลักธรรมหลายหลักธรรมได้สอนให้พระสงฆ์รู้จักวินิจฉัยและกระทำการต่างๆ ด้วยปัญญา ด้วยเหตุผล โดยถือธรรมะ เป็นใหญ่ ไม่ถือ เอาคน เป็นประมาณและไม่ถือ เอาความนิยมของชาวโลก เป็นประมาณ¹⁹ เมื่อพระสงฆ์ มีธรรม เป็นที่พึ่ง เป็นที่อาศัยสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวัน พระสงฆ์ก็จะสามารถควบคุมตนเองได้ ปกครองตนเองได้ อย่างน้อยที่สุดพระสงฆ์ก็มีศีล 227 ข้อสำหรับกำกับความประพฤติของตนเอง จึงพออนุมานได้ว่าพระสงฆ์มีความสามารถปกครองตนเองได้หรือมีความสามารถในการใช้เสรีภาพ ซึ่งความสามารถเช่นนี้ไม่มีประโยชน์ต่อระบบอำนาจนิยม เพราะ

¹⁷ พระราชวรมุนี, พุทธศาสนากับสังคมไทย, หน้า 11.

¹⁸ Herbert McClosky, "Consensus and Ideology in American Politics," American Political Science Review, 68 (December, 1969), pp. 126-141.

¹⁹ พระราชวรมุนี, พุทธศาสนากับสังคมไทย, หน้า 12.

เป็นระบบการเมืองที่ไม่ให้เสรีภาพแก่ประชาชน การปกครองก็ใช้วิธีการรวมอำนาจมิใช่กระจายอำนาจ จึงมีหลักการที่ขัดกับการปกครองตนเอง

2.3 การยอมรับนับถือการใช้เหตุผลและปัญญา พระธรรมคำสอนของพระพุทธ

ศาสนาตั้งอยู่บนรากฐานแห่งเหตุผลและปัญญา เป็นต้นว่าหลักการเป็นการใช้เหตุผลที่อธิบายถึงผลดีและผลร้ายว่าขึ้นอยู่กับกระทำของตนเอง ไม่ใช่มาจากอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไตรทนต์ได้ตีทำชั่วได้ชั่ว²⁰ หรือหลักกาลามสูตรได้สอนให้อย่าเชื่ออะไรโดยไม่ใช้ปัญญาตรวจสอบก่อน คืออย่าเชื่อโดยฟังตามกันมา อย่าเชื่อโดยน้าสื่บๆ กันมา อย่าเชื่อข่าวลือ อย่าเชื่อโดยอ้างตำรา อย่าเชื่อโดยนิกรเดาเอา อย่าเชื่อโดยคาดคะเน อย่าเชื่อโดยตรึกตามอาการ อย่าเชื่อโดยเห็นว่าตรงกับทัศนะของตน อย่าเชื่อโดยเห็นว่าผู้พูดควรเชื่อถือได้และอย่าเชื่อโดยนับถือว่าท่านผู้²¹เป็นครูของเรา เมื่อพระพุทธศาสนาอธิบายเหตุการณของโลกจากกฎทางธรรมชาติ มิใช่จากการแทรกแซงของเทพเจ้าหรืออำนาจลึกลับอยู่เหนือวิสัยโลก พระสงฆ์ผู้ศึกษาคำสอนเหล่านี้และปฏิบัติตามคำสอนเหล่านี้ จะต้องยอมรับนับถือการใช้เหตุผลและปัญญาในการดำเนินชีวิต การยอมรับ เหตุผลและสติปัญญาของบุคคลก็เป็นหลักการหนึ่งที่สำคัญของประชาธิปไตย ระบบประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีการยอมรับว่าประชาชนเป็นคนมีเหตุผล มีสติปัญญาที่จะตัดสินใจชะตาของตนเองและชะตาของสังคม ถ้าระบบการปกครองใดไม่ยอมรับความสามารถทางด้านนี้ของประชาชน ระบบการปกครองนั้นก็ดำเนินไปสู่ระบบอำนาจนิยม เมื่อพระสงฆ์จะต้องยอมรับในเหตุผลและปัญญาของสงฆ์ สังคมจึงเกิดขึ้นได้ และถือเป็นการประชุมร่วมกับประกอบกิจกรรมที่ใกล้เคียงกับหลักการประชาธิปไตย

²⁰ สุชีพ ปุญญานุภาพ, คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา (พระนคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2500), หน้า 316.

²¹ พระไตรปิฎก, เล่ม 20, หน้า 241.

²² หลวงปริญญาโยคีบุญย์, หลักพระพุทธศาสนาโดยย่อ (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2499), หน้า 4.



2.4 ความเคารพหลักการมากกว่าตัวบุคคล พระพุทธศาสนาให้ถือธรรมะถือความจริงเป็นใหญ่ ไม่ใช่ถือตัวบุคคล แม้แต่พระพุทธเจ้าก็เคยตรัสว่า ผู้ใดเคารพชายสังฆาฏิของพระองค์ ก็หาได้ชื่อว่าเห็นพระองค์ไม่ ผู้ใดบูชาด้วยเครื่องสักการะต่างๆ ก็หาชื่อว่าบูชาพระองค์ด้วยการบูชาอันยอดเยี่ยมไม่ ผู้ใดปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจึงชื่อว่าบูชาพระองค์ด้วยการบูชายอดเยี่ยม²³ แม้ในสมัยเมื่อใกล้จะปรินิพพาน พระพุทธเจ้ายังทรงปรารภการที่พุทธบริษัทบูชาพระองค์เป็นใจความว่า

"การบูชาพระองค์ด้วยอามิสบูชา มีดอกไม้เป็นต้น ยังไม่ได้ชื่อว่าบูชาแท้ แต่ผู้ใดประพฤติปฏิบัติธรรม ปฏิบัติชอบตามท่านองค์ของธรรม²⁴ ผู้นั้นจึงชื่อว่า เคารพหลักการระนับถือบูชาดาคาคด้วยบูชาอันยอดเยี่ยม"

ในหลักคำสอนที่ยกตัวอย่างมาี้ จะเห็นว่าพระพุทธเจ้าเองก็มีได้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนพระองค์ ไม่ใช่พระองค์เป็นจุดศูนย์กลางสำหรับการเคารพบูชา แต่ทรงถือธรรมะเป็นใหญ่คือไม่เคารพคนมากกว่าหลักการ หลักประชาธิปไตยก็เช่นกันที่ให้เคารพหลักการมากกว่าตัวบุคคล โดยเฉพาะเคารพกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งตรงกันข้ามกับหลักอำนาจนิยมที่ยึดถือผู้มีอำนาจมากกว่ากฎหมาย จึงเกิดอภิสิทธิ์ชนขึ้นในสังคมอำนาจนิยม เมื่อพระสงฆ์เป็นผู้เจริญรอยตามพระพุทธเจ้า พระสงฆ์ก็น่าจะดำเนินชีวิตอย่างมีหลักการและยึดถือในหลักการเป็นสำคัญ โดยเฉพาะหลักพุทธธรรมและพุทธบัญญัติ การมีหลักการในการดำเนินชีวิตเช่นนี้มีความสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยโดยแท้

โดยสรุปแล้ว วิถีชีวิตของสงฆ์ภายใต้การปกครองคณะสงฆ์และภายใต้หลักธรรมคำสอน เป็นวิถีชีวิตที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตแบบประชาธิปไตยมากกว่าอำนาจนิยม วิถีชีวิตเช่นนี้มีส่วนหล่อหลอมบุคลิกภาพและความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ ให้โน้มเอียงมาทางประชาธิปไตยมากกว่าอำนาจนิยม อย่างไรก็ตาม ถ้าวิเคราะห์เฉพาะวิถีชีวิตของสงฆ์ก็น่าจะมีอิทธิพลต่อความเชื่อทางการเมืองของสงฆ์ แต่ถ้าวิเคราะห์ไปถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองก็จะพบว่า มีอิทธิพลต่อความเชื่อทางการเมืองของสงฆ์เหมือนกัน ดังนี้

²³ พระไตรปิฎก, เล่ม 25, หน้า 300.

²⁴ พระไตรปิฎก, เล่ม 10, หน้า 160.

เราจึงต้องวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางการเมืองกับความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ว่าอยู่ในสภาพอย่างไร เพื่อประเมินความโน้มเอียงในความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ไทยจากด้านความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย

พฤติกรรมทางการเมืองกับความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์

ประมาณ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา พระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับในกิจกรรมทางการเมือง ทั้งแบบที่รัฐบาลและองค์การบริหารของคณะสงฆ์ให้การยอมรับและสนับสนุน กับแบบที่คณะสงฆ์และรัฐบาลไม่สนับสนุน การศึกษาพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่เข้าเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองทั้งสองนี้ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมทางการเมืองของพระสงฆ์อย่างเด่นชัด และอาจจะนำไปสู่การอนุมานให้เห็นถึงความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์แต่ละกลุ่มได้ไม่มากก็น้อย

นับตั้งแต่รัฐบาลภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นต้นมา การเมืองไทยได้เปลี่ยนแปลงไปสู่ความพยายามที่จะสร้างและส่งเสริมบูรณาการของชาติ ด้วยแนวทางแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ รัฐบาลได้ให้ความสำคัญแก่การพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ การระดมให้ประชาชนยึดมั่นในสัญลักษณ์ที่เป็นค่านิยมร่วมกันของประชาชาติ การระดมความจงรักภักดีของประชาชนต่อรัฐบาล ความพยายามลดช่องว่างระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ความพยายามที่จะขยายการใช้อำนาจและอิทธิพลของรัฐบาลเพื่อปกครองและจัดระเบียบการเมืองและสังคมของชนกลุ่มน้อย และความพยายามที่จะระดมพลังประชาชนให้สนับสนุนและให้ความชอบธรรมแก่รัฐบาลในการต่อต้านลัทธิการเมืองที่แตกค่างไปจากของ

25

รัฐบาล

ความพยายามของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นความพยายามที่จะกระตุ้นกระบวนการ

25

สมบูรณ์ สุขสาราญ, ความขัดแย้งทางการเมืองและบทบาทของพระสงฆ์

(กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, 2522), หน้า 1.

การเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่²⁶ กระบวนการนี้จะเริ่มต้นที่อัตตาธิปไตย (autocracy) หรือคณาธิปไตย (oligarchy) แล้วก้าวไปเป็นสังคมประชาธิปไตย จุดเด่นของรัฐสมัยใหม่อยู่ที่การขยายหน้าที่และความต้องการของรัฐออกไปอย่างกว้างขวาง และระดมความจงรักภักดีจากพลเมือง จึงไม่เพียงแต่ข้าราชการเท่านั้นที่อยู่ในกระบวนการเปลี่ยนให้เป็นสมัยใหม่ แต่พระสงฆ์ก็อยู่ในกระบวนการนี้ด้วย โดยที่รัฐบาลและคณะสงฆ์ไทย ได้ร่วมกันระดมพระสงฆ์มาช่วยในโครงการพัฒนาชนบท โครงการยกระดับศีลธรรมและศรัทธาในพุทธศาสนา และโครงการเผยแผ่พุทธศาสนาในหมู่ชาวเขา โครงการทั้งสามนี้มีวัตถุประสงค์ทางการเมืองดังนี้²⁷

1. โครงการพัฒนาชนบท ต้องการให้พระสงฆ์มีบทบาทในการช่วยพัฒนาชนบท โดยได้ทำการแนะนำประชาชนในการพัฒนาชุมชน ทั้งด้านอาชีพ การศึกษา อนามัยและการก่อสร้างถาวรวัตถุ ปกป้องความภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งทำให้ประชาชนในชนบท ไม่เพียงแต่ไม่ศรัทธาในอุดมการณ์คอมมิวนิสต์เท่านั้น แต่จะต่อต้านคอมมิวนิสต์ด้วย

2. โครงการยกระดับศีลธรรมและศรัทธาในพุทธศาสนา ต้องการให้คณะธรรมทูตเข้าร่วมอบรมประชาชนให้เข้าใจและศรัทธาในพระพุทธรศาสนาและแนะนำแนวทางการพัฒนาทางค้ำววัตถุ เมื่อประชาชนยึดมั่นในพุทธศาสนา จะเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

²⁶ ไปรอ่านทฤติกรรมของคนไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่ และหลักธรรมคำสอนได้จาก Robert L.Mole, Thai Values and Behavior Patterns (Tokyo : Charles E.Tuttle : Company, Inc., 1973), ch. 2 and 5.

²⁷ Sombon Suksamran, Political Buddhism in Southeast Asia : The Role of the Sangha in the Modernization of Thailand (London : C.Hurst Co., 1977), pp. 90-108.

และจะ เป็นปรากฏการณ์ด้านคอมมิวนิสต์

๓. โครงการเผยแพร่ศาสนาในหมู่ชาวเขา ต้องการให้คณะพระธรรมจาริก ได้จาริกไปสอนธรรมและช่วยพัฒนาชาวเขาภาคเหนือ ตามโครงการเผยแพร่ศาสนาจะ ทำใ้เขาชาวเขามีความจงรักภักดีต่อสถาบันรัฐบาล ศาสนาพุทธและพระมหากษัตริย์ และไม่ เพียงแต่ไม่ตก เป็น เครื่องมือของคอมมิวนิสต์เท่านั้น แต่ยัง เข้าร่วมต่อต้านคอมมิวนิสต์อีกด้วย

การที่พระสงฆ์ได้เข้าร่วมในโครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐบาลในขณะนั้น เท่ากับ เป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุนความชอบธรรมและสร้าง เสถียรภาพให้กับระบบการเมือง แม้ ว่าเหตุการณ์ของพระสงฆ์จะเป็นเหตุการณ์ทางสังคม แต่เหตุการณ์นี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง ถ้าจะอนุมานว่าเหตุการณ์ทางการเมือง เช่นนี้ เป็นเหตุการณ์ที่สนับสนุน รัฐบาลอำนาจนิยมก็ได้ อย่างไรก็ตาม ในเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ยังมีพระสงฆ์จำนวนหนึ่ง เข้าร่วมพัฒนามัน เมือง แม้ว่าระบบการเมืองไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาก็ตาม พระ สงฆ์กลุ่มนี้มีทั้งที่สังกัดมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย มีทั้งพระหนุ่มและพระชราภาพ มีทั้งพระ ที่มีวุฒิทางการศึกษาสูงและต่ำ และมีทั้งพระที่มีสมณศักดิ์สูงและต่ำ

การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ในปัจจุบันได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากรัฐบาล และคณะสงฆ์ไทยบางส่วน บางส่วนก็ได้รับความเชื่อถือเนื่องจากเอกชนและองค์การเอกชน ระหว่างประเทศ โดยมีจุดประสงค์เพื่อยกระดับรายได้ของชาวม้ง เมื่อชาวม้งมีรายได้ เพิ่มขึ้นพอเพียงกับการใช้จ่าย ก็สามารถนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพของชีวิตในด้านต่างๆ ได้ เมื่อชาวม้งมีคุณภาพ ก็จะมีส่วนร่วมหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ต่อไป การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม น่าจะนำไปสู่การมีความสามัคคีในหมู่คณะและก่อให้เกิดความมีเสถียรภาพในระดับตำบล และถ้าทุกตำบลมีเสถียรภาพได้จะนำไปสู่การมีความ มั่นคงในระดับชาติได้ในที่สุด ในกระบวนการพัฒนานั้นถ้าประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อตนเองและชุมชนของตน เท่ากับ เป็นการพัฒนาความสำนึกในความเป็นพลเมือง ความสำนึก ทางสังคมและความสำนึกทางการเมือง ²⁶ ซึ่งถือ เป็นการสำนึกขั้นพื้นฐานของสังคมประชาธิปไตย

26

สมบูรณ สุขสาราญและหอศักดิ์ จิรากรศิริ, บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม

(กรุงเทพฯ : มหาคณาจารย์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 17.

ความเข้าใจเป็นส่วนตัวของพระสงฆ์บางส่วน เกี่ยวกับการพัฒนาชนบทที่ว่า พระสงฆ์เข้าร่วมการพัฒนาบ้านเมือง ด้วยเจตนาที่จะช่วยเหลือชาวบ้าน เพราะทนดูชาวบ้านชาวเมืองมีสภาพขาดที่พึ่งพิงไม่ได้ ความเข้าใจนี้เข้าลักษณะช่วยรัฐสนองความต้องการของพลเมืองบางหมู่เหล่า ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเข้ามีส่วนร่วมทางการ เมืองแบบประชาธิปไตย ที่ให้ทุกคนร่วมมือกับพัฒนามัน เมืองโดยความสมัครใจ แม้ว่าพระสงฆ์ที่เข้ามีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่นจะมีความรู้สึก ว่า งานพัฒนามัน เมืองของท่านไม่เกี่ยวข้องกับคหิหรืออุดมการณ์ทางการเมือง จะเกี่ยวข้องก็เฉพาะ เรื่องปากท้องของประชาชนเท่านั้น ความจริงแล้วเรื่องปากท้องของราษฎร เป็นเรื่องสำคัญ เพราะถือเป็นรากฐานของความสงบสุขของบ้านเมือง งานพัฒนาบ้านเมืองของพระสงฆ์จึงน่าจะกล่าวได้ว่า ส่งผลกระทบทางการ เมืองหลายด้านดังนี้²⁹

1. การสร้างควมสามัคคีในหมู่คณะ พระสงฆ์ได้ชักชวนให้ชาวบ้านชาวเมืองเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนามัน เมืองด้วยความสมัครใจและ เสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ความสมัครใจและความเสียสละนี้เป็นต้นกำเนิดแห่งความสามัคคีในหมู่คณะ และสามารถนำไปสู่การมี เอกภาพในสังคมได้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนเพื่อการกินดีอยู่ดีของประชาชน ช่วยกระตุ้นให้เกิดความสำนึกทางการเมืองให้แก่ชาวบ้านได้ในที่สุด

2. การรวมกลุ่มหลังประชาชน การพัฒนามัน เมืองของพระสงฆ์ได้ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มหลังประชาชนขึ้นมาหลายรูปแบบ กลุ่มเหล่านี้อยู่ภายใต้การอำนวยการของพระผู้นำท้องถิ่น เป็นต้นว่ากลุ่มอาชีพ การก่อตั้งกลุ่มไม่เพียงทำให้มีการรวมหลังภายในกลุ่มเท่านั้น แต่ยังทำให้มีการรวมหลังภายในหมู่บ้าน ในโรงเรียนและในสถานที่อื่นๆ อีกด้วย โดยมีพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางแห่งความศรัทธา ความไว้วางใจและความเชื่อมั่น เมื่อมีการรวมกลุ่มเกิดขึ้น ย่อมทำให้สมาชิกภายในกลุ่มมีความแนบ เียงทางอุดมการณ์ไปในทิศทางเดียวกัน ความแนบ เียงเช่นนี้จะนำไปสู่การมีความสำนึกทางสังคม ซึ่งเป็นก้าวสำคัญที่จะหาไปสู่การมีความสำนึกทางการเมือง

๓. การให้ข่าวสารการ เมืองแก่ประชาชน บนเส้นทางแห่งการพัฒนาบ้านเมืองของพระสงฆ์ ชาวบ้านจะได้รับการป้อนข่าวสารการ เมืองและสังคมอย่างมาก ทั้งจากพระพัฒนาโดยตรงและจากบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น ข้าราชการและนักวิชาการ เป็นต้น โดยพระสงฆ์จะกล่าว เน้นให้ประชาชนพึงถึงความสำคัญของการพัฒนาแบบสมัครใจของประชาชนที่มีต่อสังคม ความสำคัญของประชาชนในสังคม ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนถึงระดับชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนภายในสังคมและระหว่างราษฎรกับรัฐบาล และยังได้กล่าวทำให้เห็นถึงความสำคัญของ "ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์" และยังพยายามปลูกฝังให้ชาวบ้านมีความจงรักภักดีต่อสถาบันทั้งสามนี้ด้วย นอกจากนี้ พระสงฆ์ได้พยายามให้การเรียนรู้กับประชาชน เกี่ยวกับรูปแบบและระบอบการปกครองของไทย โดยเฉพาะได้เน้นการปกครองแบบประชาธิปไตยว่า เป็นรูปแบบของการปกครองที่สอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธเจ้ามากที่สุด³⁰

4. ศูนย์รวมแห่งความ เป็นกลางทางการเมือง เมื่อพระสงฆ์มีโอกาสได้เป็นผู้นำชาวบ้านในการพัฒนาจิตใจ ความคิดและการทำมาหากิน พระสงฆ์จะสามารถช่วยเหลือชาวบ้านที่ยากไร้และอยู่ใน เขตทุรกันดาร โดยเฉพาะใน เขตแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายต่างๆ โดยที่พระสงฆ์ไม่ได้ทำคนฝึกฝฝฝ่ายใดทางการเมืองอย่างชัดเจน จึงอยู่ในฐานะเป็นกลางทางการเมืองที่สามารถ เข้าช่วย เหลือพัฒนาชนบทในทุกสถานการณ์ทางการเมือง ผลที่ได้จากโครงการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ จึงไม่เพียงลดพื้นที่แทรกซึมของผู้ก่อการร้ายเท่านั้น ยังได้ช่วย เหลือชาวบ้านมิให้เข้าไปต่อต้านรัฐบาลอีกด้วย

พฤติกรรมที่มีความ เกี่ยวข้องกับระบอบการ เมืองของพระสงฆ์นี้ มีความหมายต่อการพัฒนาความสำนึกทางการเมืองระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในประเด็นการสร้างความ

30

ในขณะนี้มีผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าผู้มีระดับการศึกษาและรายได้สูง จะยังมีความรู้ข่าวสารการ เมืองสูงตามไปด้วย การที่พระสงฆ์พัฒนาอาชีพและการศึกษาของชาวบ้าน จึงเป็นพื้นฐานของการรับรู้ข่าวสารการ เมืองที่พระสงฆ์เป็นผู้ป้อนให้ โปรดศึกษาผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นได้จาก พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, ข่าวสารการ เมืองของคนไทย (กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526), หน้า 6๓.

รัฐีก เป็นพล เมืองก็ มีความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคมส่วนรวม การมีความคิดริเริ่ม การตัดสินใจหาท้องถิ่นด้วยสมาชิกในท้องถิ่นนั้นเอง พฤติกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองของพระสงฆ์ เช่นนี้ เป็นพฤติกรรมที่เชื่ออำนาจต่อระบบประชาธิปไตย และไม่เชื่ออำนาจต่อระบบอำนาจนิยม เพราะเป็นที่ชัดเจนแล้วว่า พระสงฆ์พัฒนาเป็นผู้มีบทบาทต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างสำคัญ ในขณะที่เดียวกัน พระสงฆ์พัฒนาก็พยายามปลูกฝังจิตสำนึกแห่งการมีส่วนร่วมทางการเมือง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การจงรักภักดีต่อสถาบันทางการเมือง การเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความผาสุกส่วนรวมด้วยใจสมัคร ความสามัคคีแห่งชุมชนจึงเกิดมาจากความเสมอภาค อิสรภาพและเสรีภาพของทุกคน มิใช่ด้วยการใช้กำลังอำนาจบังคับ

อย่างไรก็ดี ยังมีพระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่ง มีค่านิยมที่จะให้วัด เป็นศูนย์กลางแห่งพิธีกรรม และพระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ หรือเชื่อว่า พระสงฆ์ควรอยู่ในวัดเพื่อจำศีลภาวนา เพราะเป็นเรื่องราวของเทศมรรพชนิด พระสงฆ์ไม่ควรอาสาออกไปร่วมพัฒนาบ้านเมือง ซึ่งเป็นการก้าวล่วงงานของฆราวาส ค่านิยมทางวัฒนธรรมเช่นนี้ มีลักษณะสอดคล้องกับสิ่งที่ศาสตราจารย์ริคส์ เรียกว่า ระบบการเมืองแบบจารีตประเพณี (Traditional Polity)³¹ อันเป็นระบบการเมืองที่เน้นให้เห็นถึงลักษณะของค่านิยมที่เกี่ยวเนื่องความเชื่อในอิทธิพลจากดวงดาวที่มีต่อมนุษย์ เป็นการผสมกลมกลืนกันระหว่างชีวิตและการกระทำของคนกับดวงดาว บุคคลจะดำเนินชีวิตไปตามชะดาราที่ ที่พระสงฆ์ผูกดวงชะตาไว้ และเกิดเป็นพิธีการขึ้นมากมายในเวลาต่อมา

พระสงฆ์ที่มีความเชื่อข้างต้น เป็นพระสงฆ์ที่เน้นในอำนาจของดวงดาว แต่ไม่เน้นหลักการและปฏิจรรยาบรรณ ที่ให้ถือเหตุผลเป็นใหญ่ ถือธรรมเป็นใหญ่ มิได้ให้ถืออำนาจจากสิ่งใดเป็นใหญ่ พระสงฆ์กลุ่มนี้มีอยู่ไม่มากนัก เพราะมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาหมกุฏราชวิทยาลัยได้ร่วมมือกันจัดทำโครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการศึกษาท้องถิ่นขึ้น

³¹

Fred W. Riggs, Thailand : The Modernization of A Bureaucratic Polity (Honolulu : East - West Center Press, 1966), ch.1.

เมื่อ พ.ศ. 2509^{๑๒} ผลจากโครงการนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งได้อบรมพระสงฆ์และส่ง
 กลับไปพัฒนาภูมิภาคต่างๆของคนมากมายจนถึงปัจจุบัน หรือจากการสัมภาษณ์สมเด็จพระญาณสังวร
 พระราชญาณมหามุนี พระธรรมวโรดม พระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ) พระธรรมธัชญาณ
 และพระราชาชนนุญของอารยภิกขุ พบว่าพระเถระที่สัมภาษณ์ทุกองค์ ไม่มีใครบอกให้งดเว้น
 การพัฒนามันเมือง เท่าที่กระทำอยู่ในปัจจุบันนี้^{๑๓} พฤติกรรมที่แสดงออกเหล่านี้ เป็นการ
 ยอมรับว่าพระสงฆ์ควรเข้าร่วมพัฒนามันเมืองให้อยู่เย็น เป็นสุขและให้ระบบการปกครองแบบ
 ประชาธิปไตยมีความ เป็นมิกกันยิ่งขึ้น

นอกจากพระสงฆ์จะได้ เข้ามามีส่วน เกี่ยวข้องในกิจกรรมทางการ เมืองในแบบที่รัฐบาล
 และมหา เถระสมาคมยอมรับแล้ว พระสงฆ์อีกส่วนหนึ่งก็ได้ เคย เข้ามามีส่วน เกี่ยวข้องกับกิจกรรม
 ทางการ เมืองในแบบที่รัฐบาลและคณะสงฆ์ไทยไม่ยอมรับ นั่นคือการ เข้ามามีส่วนร่วมทางการ
 เมืองโดยตรง เพราะในหลายกรณี บทบาทใหม่ของพระสงฆ์ เหล่านี้มักจะเป็นการปฏิเสธ
 หรือขัดกับบทบาท เดิมของสงฆ์ ตามที่มีบัญญัติไว้ในพระธรรมวินัย บางครั้งยังดำ เนินกิจกรรม
 นอกขอบ เขตของพระธรรมวินัย และบางทีถึงกับตีความพระธรรมวินัยกันใหม่ เพื่อให้ความ
 ชอบธรรมแก่บทบาทและพฤติกรรม เบี่ยงเบนของคน ที่สำคัญคือพระสงฆ์กลุ่มการ เมืองนี้ไม่ยอม
 อยู่ได้บังคับบัญชาของคณะสงฆ์

^{๑๒} พระมหาสมชาย อากาศโร, โครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการ
พัฒนาท้องถิ่น (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิพร, 2516), หน้า 10.

^{๑๓} อารยภิกขุ, รายงานวิจัยเรื่องผลกระทบของพระพุทธศาสนากับสังคมไทยบาง
ด้านในปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, 2516), หน้า 66-

การศึกษาพระการเมือง³⁴ อย่าง เป็นรูปธรรมมีปรากฏใน Buddhism and Politics in Thailand : A Study of Socio - Political Change and Political Activism of the Thai Sangha³⁵ ซึ่งได้เสนอแนวความคิดว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง (Socio - political change) เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การปรับตัวในบทบาทและหน้าที่ของสถาบันสงฆ์ โดยผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า ในระหว่างปี พ.ศ. 2516 - 2519 การเรียนรู้ การตื่นตัวทางการเมืองหาได้ถูกจำกัดขอบเขตอยู่เพียงในโลกฆราวาสไม่ แต่ได้แผ่ขยายเข้าไปในวงการสงฆ์ด้วย ทำให้ความสำคัญทางการเมืองและความรู้สึกผูกพันกับสังคมของพระสงฆ์ถูกเจ้าและกระตุ้มในอัตราและความถี่สูง พระสงฆ์จำนวนหนึ่งได้แสดงออกซึ่งความสนใจในอุดมการณ์ และกิจกรรมทางการเมืองโดยการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางการเมือง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง การวิพากษ์วิจารณ์นโยบายและการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาล และการแสดงความเห็นสนับสนุนหรือคัดค้านกิจกรรมของกลุ่มการเมืองต่างๆ

จากการศึกษาพระการเมืองดังกล่าว ได้มีการแบ่งพระการเมืองออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

"พระการเมืองฝ่ายซ้ายหมายถึงพระสงฆ์ที่เชิดชูแนวความคิดที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง และให้ความสนับสนุนแก่กลุ่มการเมืองฝ่ายซ้าย

³⁴ พระการเมืองหมายถึง เฉพาะพระสงฆ์ที่แสดงความสนใจและมีปฏิริยาต่อบัญชาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีผลกระทบต่อสังคม เป็นส่วนรวมหรือมีผลกระทบต่อเฉพาะคณะสงฆ์

³⁵ Somboon Suksamran, Buddhism and Politics in Thailand : A Study of Socio - Political Change and Political Activism of the Thai Sangha (Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, 1982).

นอกจากนี้ยังหมายความรวมถึงพระสงฆ์ที่โครงการหรือพยายาม
 ฆราวาสและ เกื้อหนุนให้มีการ เปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของ
 องค์การและการบริหารงานของคณะสงฆ์ วัดอุประสงฆ์ชั้นสุดท้าย
 ของพระสงฆ์ฝ่ายชายก็คือการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างเดิมของ
 สถานภาพ ตำแหน่งและอำนาจ และเสนอโครงสร้างใหม่แทนที่
 โครงสร้างเดิม ในทางตรงกันข้าม พระการ เมืองฝ่ายชวาคือ
 พระสงฆ์ที่ เชิดชูอุดมการณ์นุรักษ์นิยมต่อต้านการ เปลี่ยนแปลง
 โครงการรักษาสถานภาพเดิม และมีทัศนะว่าอุดมการณ์และการ
 เปลี่ยนแปลงที่พระสงฆ์และกลุ่มการเมืองฝ่ายชายเชิดชู เป็นสิ่ง ³⁶
 ที่ถูกกล่าวถึง เสถียรภาพและความคงอยู่ของพุทธศาสนาและสังคมไทย”

พระการ เมืองฝ่ายชายในขณะนั้นประกอบด้วย กลุ่มผู้สงฆ์ ซึ่งต้องการปฏิรูปการ
 บริหารคณะสงฆ์ในแง่มุมต่างๆ และต้องการฟื้นฟูพุทธศาสนาที่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม สหพันธ์
 พุทธศาสนิกแห่งประเทศไทย ³⁷ ต้องการส่งเสริมความสามัคคีในคณะสงฆ์ไทย ต้องการปฏิรูป
 การบริหาร เพื่อให้เป็นประชาธิปไตยโดยโดยระบบสังฆสภาและปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์ เพื่อให้
 เป็นการรับใช้สังคมมากขึ้น รวมทั้งต้องการปลูกฝังทัศนคติเกี่ยวกับความ เสียสละ เพื่อสังคมและ
 คอผู้เพื่อผองไว้ซึ่งความยุติธรรมหรือศูนย์กลางพระภิกษุและสาม เณรแห่งประเทศไทยที่มีจุดยืนที่
 จะเผยแพร่สังฆธรรม คอต้านระบบการบริหารแบบเผด็จการ เรียกร้องให้มวลพระสงฆ์ให้ความ
 ร่วมมือ เพื่อทำลายระบบการบริหารแบบรวมอำนาจในคณะสงฆ์และสนับสนุนการบริหารตาม
 ระบบประชาธิปไตย ³⁸

36

สมบูรณ์ สุขสำราญ, ความขัดแย้งทางการเมืองและบทบาทของพระสงฆ์, หน้า ๘.

37

สหพันธ์นี้ประกอบด้วยกลุ่มสหธรรมิก แนวร่วมคณะสงฆ์ - ประชาชน และกลุ่ม
 พระสงฆ์ผู้รัก เอกราช ประชาธิปไตยและความเป็นธรรม.

38

สมบูรณ์ สุขสำราญ, ความขัดแย้งทางการเมืองและบทบาทของพระสงฆ์, หน้า

เมื่อกลุ่มพระการเมืองฝ่ายซ้ายมีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย เป็นแกน
 39
 กลางของความเชื่อทางการเมือง เหตุการณ์ทางการเมืองที่แสดงออกจึงมีลักษณะการปฏิเสธร
 ระบบอำนาจนิยมทุกรูปแบบ เป็นต้นว่า ระหว่างวันที่ 10 -17 มกราคม 2518 พระสงฆ์จาก
 ที่วราชอาณาจักรได้มาร่วมชุมนุมกันที่ลานอโศก วัดมหาธาตุ เพื่อเรียกร้องให้มหาเถรสมาคม
 ดอนอธิการที่ลงแก่อธิบดีพระหิมลธรรม ซึ่งถูกมหาเถรสมาคมสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์
 ถอดจากตำแหน่ง และเรียกร้องให้รัฐบาลคืนสมณศักดิ์แก่พระหิมลธรรม การชุมนุมประท้วง
 ครั้งนี้ พระสงฆ์ระดับพระครูสัญญาบัตรและพระราชาคณะจากภาคอีสานจำนวนหนึ่งประกาศจะ
 คืนพัตยศและสมณศักดิ์ ซึ่งเท่ากับ เป็นการปฏิเสธรอำนาจของมหาเถรสมาคม และยัง เป็นสัญลักษณ์
 40
 ของการปฏิเสธรการอุปถัมภ์ของอำนาจรัฐและการถอนความจงรักภักดีต่อรัฐบาลอีกด้วย

เหตุการณ์ทางการเมืองของกลุ่มพระการเมืองฝ่ายซ้ายได้รับการตอบโต้จากกลุ่มพระ
 การเมืองฝ่ายขวา เพราะพระการเมืองฝ่ายขวามีทัศนคติแบบจารีตนิยมและเชิดชูอุดมการณ์
 อนุรักษนิยม โดยเงื่อนไขทางสถานภาพของพระสงฆ์ฝ่ายขวา ซึ่งเป็นพระสงฆ์ระดับสูง พระ
 สงฆ์เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์และรัฐบาลอย่างใกล้ชิด จึงพิจารณาว่า
 การที่กลุ่มพระการเมืองฝ่ายซ้ายต้องการปรับปรุงโครงสร้างคณะสงฆ์และสังคม การเมือง
 เศรษฐกิจให้ยุติธรรมและ เป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น มีส่วนสำคัญในการทำให้วิกฤติการณ์ทางการเมือง
 41
 เมืองและศาสนาเลวร้ายยิ่งขึ้น โดยเฉพาะ เป็นการสร้างความแตกแยกในคณะสงฆ์

39 เพราะทุกกลุ่มทางการเมืองฝ่ายซ้ายมีอุดมการณ์ประชาธิปไตยร่วมกัน ส่วนคำว่า
 "อุดมการณ์" หมายถึงระบบความคิดหรือความเชื่ออันเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางการเมือง ทั้ง
 ในอดีต ปัจจุบันและอนาคต โปรดพิจารณาได้จาก Jorge Larrain, The Concept of
 Ideology (London : Hutchinson, 1979), pp. 18-34.

40 ศึกษาเพิ่มเติมได้จากพระมหาสวัสดิ์ ชาติเมธี, มหาสังฆนิบาต ๗ ลานอโศก
 (กรุงเทพฯ : กุฎยการพิมพ์, 2518).

41 สมบูรณ์ สุขสำราญ, ความขัดแย้งทางการเมืองและบทบาทของพระสงฆ์, หน้า 21.

อย่างไรก็ดี พระสังฆาธิการระดับสูงก็ไม่ได้แสดงการตอบโต้อย่างรุนแรงต่อการกระทำของกลุ่มพระการเมืองฝ่ายซ้าย เพียงแค่คำหยาบ ดักเหิมและลงอธิกรณ์ทางวินัยสถานเบา การตอบโต้มีมาจากกลุ่มพระการเมืองฝ่ายขวา 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มแรกเป็นกลุ่มพระสงฆ์นิรนาม เป็นต้นว่า หน่วยป้องกันสถาบันพระศาสนาและกองทัพธรรม กลุ่มนี้จะออกไปปลิวประปรายหยุดกิจกรรมและตัวบุคคลในกลุ่มพระการเมืองฝ่ายซ้าย กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มของพุทธศาสนิกชน ซึ่งพยายามเสนอหลักการธรรมสังคมนิยม⁴² เพื่อประนีประนอมทางด้านความคิดระหว่างพระการเมืองฝ่ายซ้ายกับฝ่ายขวา แต่ก็ยังปฏิเสธการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่ไม่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรมสาระ ข้อเสนอของกลุ่มนี้ยังคงมีลักษณะอนุรักษนิยมที่เน้นหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคคลต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และกลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มของพระภิกษุวิไลโกวิท ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีทัศนะว่า ความอยู่รอดของชาติขึ้นกับการสร้างความมั่นคงและเสถียรภาพของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สถาบันดังกล่าวจะมั่นคงปลอดภัยได้ ก็ต่อเมื่อประชาชนหมั่นก้าลังกายและก้าลังใจ ยึดมั่นในอุดมการณ์ร่วมกัน เพื่อต่อต้านทำลายศัตรูของชาติ ซึ่งหมายถึงกลุ่มการเมืองและพระสงฆ์ฝ่ายซ้ายทั้งหลายที่ได้รับการจัดตั้งและรับนโยบายจากคอมมิวนิสต์ให้มาทำลายสถาบันทั้งสามดังกล่าว⁴³

เหตุการณ์ทางการเมืองของกลุ่มพระการเมืองฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาดังที่ปรากฏในระหว่างปี พ.ศ. 2516 - 2520 จะไม่ได้ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในมัจจุบันก็ตาม แต่อย่างน้อยที่สุด การศึกษากลุ่มพระการเมืองในครั้งนั้นก็ได้ทำให้เรามีความเข้าใจว่า พระสงฆ์มีอุดมการณ์ทางการเมืองหลายแบบ ทั้งที่เชื่ออำนาจต่อระบบประชาธิปไตยและระบบอำนาจนิยม กระแสแห่งอุดมการณ์ทางการเมืองดังกล่าวมิได้ยุติลงอย่างสิ้นเชิง ดังจะเห็นว่า มีพระสงฆ์เป็นอันมากได้เข้าร่วมพัฒนามาเมือง โดยมีจุดหมายเพื่อความกินดีอยู่ดี และถ้า

⁴² พุทธศาสนิกชน, ธรรมิกสังคมนิยมแบบเผด็จการ (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด การพิมพ์, 2517).

⁴³ มีรายละเอียดเกี่ยวกับพระภิกษุวิไลโกวิท Sombon Saksamran, Buddhism and Politics in Thailand, pp. 90 - 99.

ชาวบ้านมีเศรษฐกิจดี ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยย่อม เป็นไปได้ที่จะพัฒนาต่อไปในแผ่นดิน
 44
 ดินไทย ระบบประชาธิปไตยดังกล่าวก็เป็นจุดเด่นในอุดมการณ์ฝ่ายซ้าย ในทางตรงกันข้าม
 อธิษระสงฆ์จำนวนหนึ่งที่ได้แต่ประกอบพุทธศาสนพิธีไปวันๆ พยายามรักษาจารีตประเพณีโบราณ
 คราม เท่าที่ประเพณีนั้นยังมีคุณประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์กลุ่มนี้ก็มีทัศนคติ
 แบบอนุรักษนิยม ระบบอนุรักษนิยมนี้ก็เป็นจุดเด่นในอุดมการณ์ฝ่ายขวา 45
 เมื่อวิเคราะห์
 เฉพาะอุดมการณ์ทางการเมืองของพระสงฆ์ เราก็อาจจะอนุมานได้ว่า พระสงฆ์ไทยมีระบบ
 ความเชื่อทางการเมืองทั้งแบบเสรีนิยม ที่เชื่ออำนาจคือระบบประชาธิปไตย และแบบอนุ-
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

ความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ในปัจจุบัน

การศึกษาพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและพฤติกรรมทางการเมืองของพระสงฆ์
 มีความสอดคล้องกับข้อสังเกตของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ได้แสดงไว้ในหนังสือพิมพ์
 สยามรัฐว่า

"พระทุกวันนี้มิได้บวชเพื่อธรรมอันเป็นธรรม ธรรมอันเป็นวินัยและ
 ธรรมอันเป็นวิถีดุศาสนาก็ต่อไป คือมิได้บวชเพื่อแสดงธรรมอัน
 เป็นเครื่องคลายกำหนด ธรรมอันเป็นเครื่องทำให้ปราศจากความ
 ประกอบทุกข์ ธรรมอันเป็นเครื่องทำให้ไม่สั่งสมกองกิเลส ธรรม

44

อริสโตเติลเขียนไว้ใน The Politics ว่า "Poverty is the parent
 of revolution and crime!" นี่เป็นการชี้ให้เห็นว่า ระบบการเมืองจะมีเสถียรภาพ
 ย่อมขึ้นอยู่กับรากฐานทางเศรษฐกิจ นอกเหนือจากรากฐานทางการเมืองและสังคม.

45

โปรดพิจารณา spectrum ของอุดมการณ์ฝ่ายซ้ายและขวาที่ว่าเสรีนิยมเป็นจุด
 เด่นในอุดมการณ์ฝ่ายซ้ายและอนุรักษนิยมเป็นจุดเด่นในอุดมการณ์ฝ่ายขวาได้จาก Leon P.
 Baradat, Political Ideologies : Their Origins and Impact (Englewood
 Cliffs, N.J. : Prentice - Hall, Inc., 1979), p. 1.

อันเป็นเครื่องทำให้เกิดความสันโดษ ธรรมอันเป็นเครื่องทำให้เกิดความสงัดจากหมู่ธรรมอันเป็นเครื่องทำให้เกิดความเพียรที่จะให้เกิดปัญญาดริสรู้และธรรมอันเป็นเครื่องทำให้คนเลี้ยงง่าย แต่พระทุกวันนี้เป็นสมาชิกของสถาบันหนึ่งในสังคมเรียกว่า "สงฆ์" มีหน้าที่จะปฏิบัติต่อสถาบันและต่อสังคมทั่วไป เช่นการสอนให้สังคมรู้วิธีต่างๆ การเข้ามีส่วนร่วมในการสังคมสงเคราะห์ การก่อสร้างอาคารของสถาบัน เช่น โบสถ์ วิหาร การเปรียญ และการเข้ารับตำแหน่งต่างๆ ในสถาบันเพื่อบริหารสถาบัน เช่น เป็นพระสังฆาธิการและเป็นเจ้าคณะอำเภอ จังหวัดขึ้นไปตามลำดับ"⁴⁶

อย่างไรก็ดี พระสงฆ์ทุกรูปที่บวชเรียนอยู่ในสถาบันสงฆ์ก็มีไม่ว่าจะเป็นอย่างไร ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ตั้งข้อสังเกตไว้ทั้งหมด เพราะถึงแม้ว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่จะมีความสนใจการเมือง ดังที่อดีตพระสงฆ์เปรียญธรรม ๑๐ ประโยคผู้หนึ่งกล่าวไว้ว่า

"...ความจริงเรื่องการเมืองนั้น ท่านคงไปคุยกับพระเถิด พระท่านรู้เรื่องดี เพราะท่านมองอย่างที่เรียกว่า คนเสมอนอก ท่านมองเห็นได้ชัดกว่า แล้วใจท่านเที่ยงธรรมกว่า ท่านมองเห็นอะไรถูกอะไรผิดได้มากกว่า แต่ปรกติท่านไม่พูดหรือหากจะพูดก็พูดกันในหมู่พวกพระด้วยกัน"

แต่ยังมีพระสงฆ์บางองค์เข้าใจว่า พระพุทธศาสนาอยู่สูงเกินกว่าที่จะเอามาเกี่ยวก่อกวนกับการเมืองของประเทศ เพราะการเมืองเดินไปด้วยเล่ห์กลลอบตะแคงนามาประการ ⁴⁸ ความเข้าใจเช่นนี้เป็นการแสดงถึงความไม่แน่ใจในระบบการเมืองที่เป็นอยู่ในประเทศและมีลักษณะคล้ายกับ amoral familism ของแมกซีเวเบอร์ ที่นำมาอธิบายสาเหตุแห่งความยุ่งยากของสังคมที่ล่าช้าถึงที่เกิดจากทัศนคติที่หมิ่นแหวงของครอบครัวที่ไม่ค่อยมีศีลธรรมซึ่งนำไปสู่การขาดสามัญสำนึกในหน้าที่ต่อ

⁴⁶

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, "ปัญหาประจำวัน", หนังสือพิมพ์สยามรัฐ, 29 มกราคม 2513, หน้า 5.

⁴⁷

จางงัก ทองประเสริฐ, พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง (กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา, 2520), หน้า 67.

⁴⁸

เรื่องเดียวกัน, หน้า 172.

ชุมชนหรือชาติวิญญูณของการรวมกลุ่ม ชาติความรู้สึกในการไว้วางใจผู้อื่น และชาติความ
ตั้งใจที่จะทำงานให้สำเร็จ รวมทั้งมีความเชื่อว่า ผลกำไรทางวัตถุเป็นเพียงสภาวะจิตใจ
ที่ต้องการไอ้อวดมหาชนเท่านั้น⁴

การวิจัยที่ผ่านมาในบทที่แล้ว ได้แสดงให้เห็นอย่างค่อนข้างชัดเจนว่า
พระสงฆ์ยังมีแนวโน้มที่จะมีความเชื่อในพุทธศาสนามากขึ้น แต่ก็มิได้หมายความว่า พระสงฆ์
ทั้งหมดจะเป็นอย่างนี้ ยังมีพระสงฆ์บางส่วนที่ไม่มีแนวโน้มดังกล่าว พระสงฆ์ส่วนนี้อาจเข้า
ตามแนวความคิด amoral familism ของแมกสเวลล์ก็ได้ นั่นหมายความว่า พระสงฆ์บาง
ส่วนอาจมีพื้นฐานบางประการที่นำไปสู่การมีความเชื่อในอำนาจนิยมได้ เช่นเดียวกับพระสงฆ์
อีกส่วนหนึ่งก็มีพื้นฐานบางประการที่นำไปสู่การมีความเชื่อในประชาธิปไตยได้ ดังนั้น จึง
จำเป็นต้องทดสอบความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์โดยตรงว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความ
โน้มเอียงของความเชื่อทางการเมืองไปทางใดระหว่างประชาธิปไตยและอำนาจนิยม ทั้งใน
ด้านหลักการ วิธีการและวิธีชีวิต ซึ่งจะได้เสนอข้อมูลการวิเคราะห์ความเชื่อทางการเมือง
ของพระสงฆ์ เป็นลำดับดังนี้

1. ความเชื่อในหลักการประชาธิปไตยหรืออำนาจนิยม จากการศึกษาที่ผ่านมาใน
วิธีชีวิตและความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ได้ให้ข้อสังเกตว่า ชีวิตของสงฆ์เป็นชีวิตที่มี
เสรีภาพตามพระวินัย คือการบวชและการลาสิกขาเป็นไปโดยสมัครใจอย่างเสรีและอย่าง
อิสระ เมื่อบวชเข้ามาเป็นสมาชิกสงฆ์แล้วก็มีความเสมอภาคตามลำดับพรรษา และเป็นวิถี
ชีวิตที่ดำเนินไปอย่างมีกฎเกณฑ์ ไม่ใช้อำนาจกำลังรุนแรงในการลงอิทธิพล เป็นสถาบัน
แห่งสันติภาพ ความเสมอภาคและเสรีภาพ รวมทั้งเป็นสถาบันที่พระสงฆ์มีอำนาจร่วมกันใน
การปกครองรูปสังฆกรรม การดำเนินแผนกรรมตามพระธรรมวินัยมาจากความยินยอมพร้อมใจ
ของพระสงฆ์ส่วนรวม ถ้ามีพระสงฆ์ใดไม่เห็นชอบด้วย ก็สามารถมีความเห็นแย้งหรือคัดค้าน
ได้ในที่ประชุมสงฆ์ วิถีชีวิตของสงฆ์นี้จึงมีโอกาที่จะชักนำไปสู่การมีความเชื่อในหลักการประชา

⁴⁹

ศึกษารายละเอียดได้จาก Edward C. Banfield and Laura F. Banfield, The Moral Basis of a Backward Society (Glencoe : The Free Press, 1958).

ธิปไตย แต่ก็ไม่แน่เสมอไป เพราะจากการศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองที่ผ่านมามีพบว่า พฤติกรรมทางการเมืองของพระสงฆ์บางกลุ่มมีแนวโน้มไปทางอำนาจนิยม เหมือนกัน

จากการศึกษาความ เชื่อในหลักการประชาธิปไตยและอำนาจนิยมของพระสงฆ์พบว่า⁵⁰ ประการที่หนึ่งพระสงฆ์มีความ เชื่อในระดับปานกลาง เกี่ยวกับมนุษยมีความสามารถ มีสติปัญญาและการ รู้จักใช้เหตุผล เพราะพระสงฆ์มีความ เชื่อว่าประชาชนทั่วไปมีสติปัญญา รู้จักการใช้เหตุผล และ เป็นผู้มีความสามารถ แต่มีความ เชื่อก้ำกึ่งว่า ประชาชนมีประสบการณ์มากพอที่จะใช้ เหตุผลในการตัดสินใจปัญหาของบ้านเมืองได้ ประการที่สอง พระสงฆ์มีความ เชื่อในระดับปานกลาง เกี่ยวกับมนุษยมีเสรีภาพ อิสรภาพและสิทธิต่างๆ เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่เชื่อว่ากาให้ ความ กู้มครองสิทธิในชีวิตและทรัพย์สินของราษฎรถือ เป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐ แต่มีความ เชื่อก้ำ กึ่งว่า ถ้าขาดการชี้นำ มนุษย์จะสามารถเลือกวิถีชีวิตของตนเองได้ถูกต้อง ประการที่สาม พระสงฆ์มีความ เชื่อในระดับปานกลาง เกี่ยวกับมนุษยมีความ เท่าเทียมกัน เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่เชื่อ ว่าสังคมมนุษย์ เป็นสังคมที่มีความ เท่าเทียมกันโดยธรรมชาติ แต่ก็ยัง เชื่อว่าชนชั้นผู้มีอำนาจ ความมีสิทธิพิเศษ เหนือกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไป ประการที่สี่ พระสงฆ์มีความ เชื่อในระดับปานกลาง เกี่ยวกับอำนาจสูงสุดในการปกครองมาจากประชาชน เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่ค่อยเชื่อ ว่าผู้ใดมีอำนาจ ผู้หนึ่งย่อมมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ประการที่ห้า พระสงฆ์ มีความ เชื่อค่อนข้างมาก เกี่ยวกับอำนาจอันชอบธรรมมาจากความยินยอมของปวงชน เพราะ พระสงฆ์ส่วนใหญ่เชื่อว่า อำนาจหน้าที่ของรัฐบาลจะขาดความชอบธรรม ถ้าไม่ได้เกิดจาก ความยินยอมของประชาชน และประชาชนมีสิทธิที่จะให้ความยินยอมต่อการมีอำนาจอันชอบ ธรรม และประการสุดท้าย พระสงฆ์มีความ เชื่อค่อนข้างมาก เกี่ยวกับประชาชนมีสิทธิคัดค้าน รัฐบาล เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่เชื่อว่าประชาชนมีสิทธิที่จะทำเช่นนั้นและประชาชนไม่จำ เป็น ต้องมีความคิด เห็นที่คล้ายตามผู้นำประเทศเสมอไป ความ เชื่อในหลักการประชาธิปไตยและ อำนาจนิยมของพระสงฆ์ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้มีสรุปอยู่ในตารางที่ 10

เมื่อวิเคราะห์ความ เชื่อในหลักการประชาธิปไตยและอำนาจนิยมของพระสงฆ์ใน

ภาพรวมแล้ว พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความเชื่อในหลักการประชาธิปไตยมากกว่าอำนาจนิยม แต่เนื่องจากการกระจายของความเชื่อทางการเมืองมีค่าปานกลางทำให้รู้ว่า ยังมีพระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีความเชื่อในหลักการประชาธิปไตยน้อยกว่าอำนาจนิยม ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดร.สมบุญ สุขสำราญ ที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทและกิจกรรมของกลุ่มพระการเมืองต่าง ๆ⁵¹ และจากพฤติกรรมทางการเมืองของกลุ่มพระการเมืองเหล่านี้ อูยานให้เห็นว่า พระสงฆ์บางกลุ่มมีความเชื่อในหลักการประชาธิปไตย บางกลุ่มก็มีความเชื่อในหลักการอำนาจนิยม เป็นต้นว่า พระสงฆ์ในสหพันธ์พุทธศาสนิกแห่งประเทศไทยในอดีต

ตารางที่ 10 ความเชื่อในหลักการประชาธิปไตยและอำนาจนิยม

หลักการ ประชาธิปไตยและอำนาจนิยม	ดัชนีความเชื่อ			\bar{X}	SD.
	1	2	3		
1. มนุษย์มีความสามารถ สติปัญญาและรู้จักการใช้เหตุผล				2.224	0.887
2. มนุษย์มีสิทธิ อิสระภาพและเสรีภาพ				2.328	0.802
3. มนุษย์มีความเท่าเทียมกัน				1.984	0.898
4. อำนาจอ้างสิทธิ์ในการปกครองมาจากประชาชน				2.251	0.937
5. อำนาจอันชอบธรรมมาจากความยินยอมของปวงชน				2.604	0.751
6. ประชาชนมีสิทธิคัดค้านรัฐบาล				2.500	0.788
ค่าเฉลี่ย				2.513	0.569

- ดัชนีความเชื่อ 1 หมายถึงมีความเชื่อแบบอำนาจนิยม
 2 หมายถึงมีความเชื่อแบบกลางๆ
 3 หมายถึงมีความเชื่อแบบประชาธิปไตย

มีความเชื่อว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ซึ่งเป็นหลักในการบริหารคณะสงฆ์ไม่มีลักษณะประชาธิปไตย เพราะเป็นการรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง อำนาจทั้งหมดรวมอยู่ที่สมเด็จพระสังฆราช

⁵¹

Somboon Suksamran, Buddhism and Politics in Thailand, pp.

และมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่จำนวนน้อย พระสงฆ์ชั้นผู้น้อยส่วนมากไม่ได้ มีสิทธิมีส่วนในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โครงสร้างของอำนาจ เช่นนี้จึงมีลักษณะเผด็จการ ส่วนพระสงฆ์กลุ่มพระภิกษุวิโทกัถม์มีความเชื่อว่า ความไม่เท่าเทียมกันของบุคคลในสถานภาพ สังคมและเศรษฐกิจ เป็นผลของบุญกรรมแต่ปางก่อน และแนะนำให้ใช้กำลังรุนแรงคือให้ ประชาชนฆ่าคอมมิวนิสต์อย่างไม่ต้องคำนึงถึงมาปรกรรมใดๆ

อย่างไรก็ตาม พระสังฆาธิการระดับสูงในมหาเถรสมาคมก็มีใช้ว่าจะต้องมีความ เชื่อในอำนาจนิยมอย่างที่พระการเมืองฝ่ายซ้ายกล่าวหา เพราะจากเหตุการณ์ทางการเมือง ที่พระสงฆ์ระดับสูงพยายามหลีกเลี่ยงการประจัญหน้ากับพระการเมืองฝ่ายซ้ายและพยายาม ประนีประนอมอย่างที่สุด ย่อมแสดงถึงทัศนคติทางการเมืองอย่างชัดเจนบางประการ และ ทัศนคติเหล่านี้ก็ปรากฏเป็นหลักฐานในที่อื่นๆ เป็นต้นว่า สมเด็จพระสังฆราชได้ถวายวิสัชนา พระมงคลวิเสสเถร เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ. 2493 ความตอนหนึ่งว่า

“ . . . ในเวลาเดียวกันที่โลกกำลังรวมชาติต่างๆ เข้าเป็นสมาคม ทำงานร่วมกันในทางที่แสวงหาสากลสันติภาพอยู่ก็มี การเมืองของ นานาชาติก็เกิดมีระบอบการปกครองชนิดต่างๆ กันอยู่เป็น 2 แบบ หรือ 2 ทัศนคติ ซึ่งนับได้ว่า เป็นธรรมฝ่ายหนึ่งและเป็นธรรมฝ่าย หนึ่ง ระบอบที่เคารพสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ได้ชื่อว่าเป็นฝ่าย ธรรม ระบอบที่เหี้ยมถ่มสิทธิและตัดเสรีภาพของบุคคล ได้ชื่อว่าเป็น ฝ่ายอธรรม ประเทศไทยได้เข้าร่วมอยู่ในระบอบอันได้ชื่อว่าเป็นฝ่าย ธรรมนั้น”⁵²

การถวายวิสัชนาเช่นนี้ ผู้แสดงถวายย่อมมีความเห็นด้วยกับระบอบประชาธิปไตย จึงแสดงความให้ระบอบการปกครองของประเทศไทยอยู่ฝ่ายประชาธิปไตย

2. ความเชื่อในวิธีการประชาธิปไตยหรืออำนาจนิยม วิธีชีวิตของสงฆ์ตามภิกษุ อนุรักษนิยมธรรม เป็นวิถีทางที่เน้นให้พระสงฆ์หมั่นประชุมกันเมืองนิตย ไม่ว่ามีกิจอันใดใน คณะสงฆ์ ก็ควรร่วมกันถึถว่ร่วมกันทำ เพราะพระสงฆ์ทุกรูปมีสิทธิเท่าเทียมกันภายใต้พระธรรม

52

สมบูรณ์ สุขสำราญ, ความขัดแย้งทางการเมืองและบทบาทของพระสงฆ์, หน้า 10, 25.

53

พระมงคลวิเสสเถร (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2519), หน้า 25.

วินัย ถ้าเราจะวิเคราะห์ให้เข้ากับวิธีการแบบประชาธิปไตยแล้ว เราจะพบว่าในพุทธจักร
นี้ ภิภพเป็นใหญ่ อำนาจการปกครองเป็นของภิภพ เพื่อภิภพ แต่การให้สิทธิในการเลือก
ตั้งผู้แทนของคน จะนำมาใช้กับพระสงฆ์เห็นจะไม่ได้ เพราะวิธีการปกครองคณะสงฆ์มุ่ง
รักษาความสงบ ความสามัคคีและความเป็นธรรม ถึงกระนั้นก็ตามสมาชิกทั้งหลายจะต้อง
เคารพพระธรรมวินัยมากกว่าตัวบุคคล จะต้องไม่มีการค่อเดิมพระธรรมวินัยและการชำระ
อธิกรณ์ก็ต้อง เป็นไปตามพุทธธรรมวินัย⁵⁴

ด้วยสภาพของสงฆ์ที่เป็นอยู่อย่างนี้ จึงทำให้พระสงฆ์คัดค้านวิธีการประชาธิปไตย
หลายประการ ดังจะเห็นได้จากการศึกษาความเชื่อในวิธีการประชาธิปไตยและอำนาจนิยม
ของพระสงฆ์ซึ่งพบว่า⁵⁵ ในประการแรก พระสงฆ์มีความเชื่อค่อนข้างมากเกี่ยวกับการประ-
ชุมปรึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่เชื่อว่าการ
ประชุมปรึกษาคณะหรือในหมู่ผู้มีอำนาจจะสำคัญว่าการปรึกษาคณะหรือในรูปของรัฐสภา และเชื่อ
ว่าการใช้เสียงข้างมากถือเป็นหลักการสำคัญของการตัดสินใจหมู่บ้านเมือง ในประการที่สอง
พระสงฆ์มีความเชื่อค่อนข้างมากเกี่ยวกับการกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของรัฐบาล เพราะ
เชื่อว่ารัฐบาลควรมีอำนาจหน้าที่อย่างมีขอบเขตจำกัด และการตัดสินใจของบ้านเมืองเป็น
เรื่องของกษัตริย์ผู้มีอำนาจและประชาชนร่วมกัน ในประการที่สาม พระสงฆ์มีความเชื่อค่อนข้าง
มากเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองทางกฎหมายและทางการเมืองแก่ประชาชน เพราะพระสงฆ์
ส่วนใหญ่เชื่อว่าการให้สิทธิทางการเมืองต้องไม่มีการจำกัดฐานะ เพศและเชื้อชาติ และ
กลุ่มผู้นำไม่ควรเป็นกลุ่มอภิสิทธิ์ชนที่อยู่เหนือกฎหมายบางฉบับ ในประการที่สี่ พระสงฆ์มีความ
เชื่อค่อนข้างมากเกี่ยวกับการให้สิทธิในการเลือกตั้งทั่วไป เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความ
เชื่อว่า การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่สำคัญซึ่งจะต้องจัดให้มีขึ้น และ
การแต่งตั้งข้าราชการการเมือง เป็นวิธีการที่ไม่ดีไปกว่าการเลือกตั้งทั่วไป ในประการที่ห้า
พระสงฆ์มีความเชื่อค่อนข้างมากเกี่ยวกับการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตย เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่

54

ภิภพ ป.อ.วิมลปัญญา, "พุทธจักรกับระบบการปกครอง," หน้า 31.

55

มีรายละเอียดของแต่ละวิธีการประชาธิปไตยในบทที่ 1.

ไม่เห็นด้วยกับการที่อำนาจอธิปไตยรวมกระจุกอยู่ที่ผู้นำคนใดคนหนึ่งและเชื่อว่าอำนาจอธิปไตยควรแยกออกเป็นอำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจตุลาการ ในประการสุดท้าย พระสงฆ์มีความเชื่อค่อนข้างมากเกี่ยวกับการแสดงประชามติอย่างเสรี เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่เชื่อว่าการประท้วง เป็นกิจกรรมทางการเมืองที่ประชาชนอาจจะกระทำได้ ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมาย แต่ไม่เชื่อว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองควรจัดให้มีน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะเป็นการก่อความสงบของบ้านเมือง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมทางการเมืองถือเป็นสิ่งที่เกินความจำเป็น ผู้มีความคิดคัดค้านรัฐบาลควรถูกปราบปรามให้หมดไป โดยการใช้ตำรวจลับหรือทหาร ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเป็นเรื่องสำคัญ ใครก่อความประท้วงต้องถูกปราบปรามอย่างเด็ดขาด ความเชื่อในวิธีการประชาธิปไตยและอำนาจนิยมของพระสงฆ์ที่กล่าวมาทั้งหมดมีสรุปอยู่ในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ความเชื่อในวิธีการประชาธิปไตยและอำนาจนิยม

วิธีการ ประชาธิปไตยและอำนาจนิยม	ดัชนีความเชื่อ			\bar{X}	SD.
	1	2	3		
1. การประชุมปรึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น				2.559	0.774
2. การกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของรัฐบาล				2.603	0.745
3. การให้ความคุ้มครองทางกฎหมายและการเมือง				2.481	0.803
4. การให้สิทธิในการเลือกตั้งทั่วไป				2.581	0.728
5. การแบ่งแยกอำนาจอธิปไตย				2.699	0.653
6. การแสดงประชามติอย่างเสรี				2.552	0.750
ค่าเฉลี่ย				2.745	0.491

- ดัชนีความเชื่อ 1 หมายถึงมีความเชื่อแบบอำนาจนิยม
 2 หมายถึงมีความเชื่อแบบกลางๆ
 3 หมายถึงมีความเชื่อแบบประชาธิปไตย

การที่พระสงฆ์เชื่อในวิธีการประชาธิปไตยค่อนข้างมากนี้ ยังมีการวิจัยอื่นๆ ที่พบในลักษณะเช่นนี้ เป็นค้นว่า ผลงานการวิจัยของเสาวลักษณ์ ขำนิถ ในเรื่องบทบาทของ

พระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน กล่าวคือการวิจัยของเสาวลักษณ์ พบว่า พระสงฆ์จะมีวิธีการประชาธิปไตยในการทำงาน ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชน พระสงฆ์จะเป็นผู้นำทาง แกไขปัญหาต่างๆ และจะให้ชาวบ้านตัดสินใจกันเอง ในการเลือกหนทางแก้ปัญหาต่างๆ ตามลำดับความสำคัญ พระสงฆ์จะให้ชาวบ้านในชุมชนวังไม้และอุ้มคะ เภามีส่วนร่วมในการวางแผนและมีส่วนร่วมในการทำงานและทุกคนมีสิทธิออกเสียง แสดงความคิดเห็นในการทำงานได้โดยเท่าเทียมกัน ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่เกิดความรู้สึกว่า งานนั้นเป็นงานที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันทุกคน และจะต้องช่วย เหลือให้งานที่ทำสำเร็จตาม เป้าหมายที่วางไว้ให้ได้ งานจึงสำเร็จไปด้วยดีก็ เพราะความร่วมมือของชาวบ้าน ⁵⁶ ความร่วมมือของชาวบ้านเกิดขึ้นได้ก็ เพราะพระสงฆ์ได้นำเอาวิธีการประชาธิปไตย เข้ามาใช้พัฒนาชุมชน

การเน้นให้เห็นความสำคัญของวิธีการประชาธิปไตยในหมู่สงฆ์ มิใช่เพียงจะเกิดขึ้นหรือเกิดกับชาวบ้านชาวเมืองเท่านั้น แม้แต่พระสงฆ์ใหญ่ก็เน้นถึงวิธีการประชาธิปไตยเหมือนกัน ดังจะเห็นได้จากพระธรรม เทศนาของสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (อุฎฐายี) ที่ถวายในพระมหาราชคณสมณสังฆสภาเถลิงพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2500 มีใจความตอนหนึ่งว่า

"สมเด็จพระมหิตกรมหาราชสมภารเจ้า ทรงพระมหากรุณาปรารภความอยู่เย็น เป็นสุขของประชาราษฎรทั้งปวงเป็นอย่างยิ่ง จึงทรงสอดส่องสุขทุกข์ความ เจริญและความเสื่อมของพสกนิกรอยู่เป็นปรกติ เมื่อทรงทราบข้อบกพร่องในหน้าที่พลเมือง สมควรแก้ไข ก็ทรงชวนช่วยแก้ไขด้วยพระบรมราชโอรส นาย พระราชทานพระบรมราชโอรสแก่พสกนิกร ให้เกิดความสำนึกในสิทธิและหน้าที่ของตน ที่จะต้องรักษาและปฏิบัติให้บริบูรณ์เพื่อรักษาสิทธิของตนไว้ สิทธิที่สำคัญที่สุดของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ก็คือสิทธิในการลงคะแนนเลือกผู้แทนของตน เข้าเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อันมี

⁵⁶

เสาวลักษณ์ ขำนิล, "บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านวังไม้และหมู่บ้านอุ้มคะ เภ่า จังหวัดชัยนาท", (วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510), หน้า 141.

อำนาจทางนิติบัญญัติ พระบรมราชาโฆวาทที่ใต้ทรงพระมหากรุณา
โปรดพระราชทาน บังเกิดผลคือ ประชาชนให้สนใจปฏิบัติหน้าที่
ของคนด้วยความเคารพ เมื่อ เป็นอย่างดี ขอนี้จัด เป็นมงคล-
วิเศษส่วนราชาอาณาจักร⁵⁷

เนื้อหาในพระมงคลวิเศษกถาปี นี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์ระดับสูงก็มีความ เห็นด้วยกับ
วิธีการประชาธิปไตยโดยบางประการ แม้ว่าวิธีการนั้นจะไม่สามารถใช้ได้ในขณะที่สงฆ์ ถ้าใช้ได้
ในฝ่ายอาณาจักร เช่นการเลือกตั้งทั่วไป เป็นต้น ก็ให้ความสนับสนุนยอมรับ จนถึงกับกล่าว
เป็นพระราชจริยาส่วนรัฐประศาสน์ในนามของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน

๓. ความเชื่อในวิถีชีวิตประชาธิปไตยหรืออำนาจนิยม จากการศึกษา วิจัยปัญหาภาพ
भव เรียบมานานจนได้เปรียบธรรม ๑ ประโยค และได้เขียนตำราออกมาเล่มหนึ่งให้ชื่อว่า
คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา ตำราเล่มนี้ได้รวบรวมคุณลักษณะพิเศษต่างๆ ของพระพุทธ
ศาสนา ซึ่งคุณพิเศษเหล่านี้เป็นลักษณะที่ยอมรับกันในสังคมประชาธิปไตย ให้เป็นวิถีชีวิตที่
พึงประสงค์ เป็นต้นว่าการยอมรับนับถือ เหตุผลและความจริง เช่นสอนให้ดับทุกข์โดยรู้ว่าจะไร
เป็น เหตุ อะไร เป็นวิธีการและรู้จักการปฏิบัติที่จะให้ถึงความดับทุกข์อย่างมีเหตุมีผล การยอมรับ
รับความเท่าเทียมกัน เช่นพระวินัยให้สิทธิแก่พระสงฆ์มีอำนาจในการบริหารหมู่คณะ มีสิทธิ
คัดค้านใน เมื่อไม่เห็นด้วย โดยไม่มีข้อจำกัดว่าจะเป็นผู้เกิดในสกุลสูงหรือสกุลต่ำ จะเกิดใน
สกุลมั่งมีหรือยากจน ทุกคนเมื่อเข้ามาบวชแล้วก็สิทธิเท่าเทียมกัน และจะต้องเคารพกัน
ตามลำดับบวชก่อนหลัง⁵⁸ การเคารพสิทธิและเสรีภาพ การเคารพหลักการและอื่นๆ ซึ่ง
ล้วนแล้วแต่ เป็นลักษณะวิถีชีวิตประชาธิปไตย

อย่างไรก็ดี คุณลักษณะพิเศษของพระพุทธศาสนาอาจจะถ่ายทอดมาให้กับพระสงฆ์
มากบ้างน้อยบ้างตามอัธยาศัยของผู้รับ จึงปรากฏว่า พระสงฆ์บางส่วนอาจจะรับคุณลักษณะ
พิเศษนี้มาน้อยเกินไป เป็นต้นว่า ลักษณะเกี่ยวกับการมีเหตุผลและมีปัญญา เพราะยังหมอบอยู่

57 พระมงคลวิเศษกถา, หน้า 100.

58 สุชีพ ปุญญาอนุภาพ, คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา, หน้า 435.

59 เรื่องเดียวกัน, หน้า 58.

ทั่วไปว่า พระสงฆ์บางพวกยังงมงายในการทำเครื่องรางของขลัง ปลูกเสก รคน้ำมนต์ สะเดาะเคราะห์ ทำนายโชคชะตา เจิมป้าย และอื่นๆ อีกมาก ลักษณะตัวอย่างเช่นนี้เป็นลักษณะวิถีสรีรในสังคมอำนาจนิยม ที่ยังมีความงมงายในสิ่งที่ยังไม่ได้มีการพิสูจน์อย่างแน่ชัด หรือถ้าจะพิจารณาในด้านการอนุรักษ์นิยมของ เก้าคิง เดิมก็ยัง เข้าข่ายการมีวิถีสรีรอำนาจนิยมอยู่นั่นเอง ดังนั้น จึงต้องศึกษาและตรวจสอบให้แน่ชัดว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีวิถีสรีรโน้มเอียงไปทางประชาธิปไตยหรืออำนาจนิยม โดยศึกษาจากความเชื่อทางการเมืองในด้านวิถีสรีร

จากการศึกษาความเชื่อในวิถีสรีรประชาธิปไตยและอำนาจนิยมของพระสงฆ์ 11 ลักษณะ พบว่า ลักษณะแรก พระสงฆ์มีความเชื่อมั่นในความสามารถ สติปัญญาและความมีเหตุผลแบบกลางๆ เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่เชื่อว่า เราควรเชื่อในความสามารถและสติปัญญาของคนธรรมดาว่าจะสามารถใช้เหตุผลตัดสินใจเลือกผู้นำทางการเมืองได้ถูกต้อง เราไม่จำเป็นต้องมีผู้นำที่เข้มแข็งอย่างจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็ว และประเทศไทยต้องการกฎหมายหรือนโยบายของรัฐบาลมากกว่าผู้นำที่เข้มแข็งที่มีความสามารถและมีความเสียสละสูง แต่ก็มีความเชื่อกำกวมในเรื่องเกี่ยวกับ ถ้าเรามีผู้นำที่เข้าใจในวิถีสรีรของประชาชนเพียงอย่างเดียว เราก็จะแก้ไขปัญหาสังคมได้ทั้งหมด

ลักษณะสอง พระสงฆ์มีความเชื่อมั่นในความเท่าเทียมกันแบบกลางๆ ค่อนไปทางคำ เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่เชื่อว่าจะมีโอกาสทางสังคมแก่ประชาชนโดยเท่าเทียมกันได้ ความเสมอภาคในทางกฎหมายไม่อาจเกิดขึ้นได้ในสังคมของเรา เนื่องจากมีการฝ่าฝืนและหลีกเลี่ยงกฎหมายกันมาก แต่ก็เชื่อว่า บุคคลใดได้รับเลือกตั้งให้เป็นส.ส. บุคคลนั้นไม่มีสิทธิพิเศษ เหมือนบุคคลอื่น คนไทยไม่ได้เป็นคนที่รักความเป็นไทยมากกว่าคนเชื้อชาติอื่น และ ส.ส.ชายไม่มีความสามารถเหนือกว่าส.ส.หญิง ในขณะที่เดียวกันก็มีความเชื่อกำกวมเกี่ยวกับระบบอาวุโสเป็นระบบที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทยปัจจุบัน

ลักษณะสาม พระสงฆ์มีความเชื่อค่อนข้างมากเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่เชื่อว่าประชาชนมีหน้าที่ในการติดตามข่าวสารของบ้านเมือง การสนทนาถึงปัญหาของบ้านเมืองกับผู้อื่น เป็นเรื่องสำคัญที่สมควรกระทำเป็นประจำ และกิจกรรม

ทางการเมืองและการปกครอง เป็น เรื่องในหน้าที่สำหรับประชาชนทั่วไป

ลักษณะสี่ พระสงฆ์มีความเชื่อในระดับปานกลาง เกี่ยวกับการมองโลกในแง่ดี ใ่ว่างใจ
 คนเองและผู้อื่น เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่เชื่อว่ารัฐสภา เป็นเวทีการเมืองที่รักษาผลประโยชน์
 ของประชาชนและประเทศชาติ นักการเมือง เป็นบุคคลที่ซื่อสัตย์และใ่ว่างใจให้กระทำ
 อะไร เพื่อรวมรัฐได้ แต่ไม่เชื่อว่ารัฐบาลกระทำอะไรก็ด้วย เงินจรรยาที่ติดต่อประชาชน เสมอ
 และมนุษยธรรมชาติใ่ว่างใจผู้อื่นและมั่นใจในตนเอง ในขณะที่มีความเชื่อกำลังเกี่ยวกับการ
 การเมือง เป็น เรื่องสกปรกและมีการคอร์รัปชัน ข้าราชการ เป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่น่าเชื่อถือ เพราะ
 มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงกันมาก

ลักษณะห้า พระสงฆ์มีความเชื่อค่อนข้างต่ำ เกี่ยวกับการยึดมั่นในความสำคัญคุณค่า
 และศักดิ์ศรีของมนุษย์ เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความเชื่อในคุณค่าของมนุษย์ที่แตกต่างไปตาม
 ระดับการศึกษา ฐานะและศักดิ์ตระกูล แต่ไม่เชื่อว่าบุคคลควรได้รับการยอมรับจากสังคม
 จึงจะเป็นบุคคลที่มีค่า ในขณะที่มีความเชื่อกำลังเกี่ยวกับความสำคัญของบุคคลขึ้นอยู่กับฐานะ
 ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของเขามากกว่าขึ้นอยู่กับการศึกษาที่เขาเกิดมาเป็นคน

ลักษณะหก พระสงฆ์มีความเชื่อในระดับปานกลาง เกี่ยวกับการมีจิตใจต้องการประชาธิปไตย
 เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่เชื่อว่าประชาชนพร้อมที่จะปกครองตนเอง เมื่อเกิดการชุมนุมประท้วง
 ควรใช้วิธีการประนีประนอม ไม่ควรใช้กำลังเข้าปราบปราม แต่เชื่อว่าหากหลักนโยบายของ
 สมควรนำมาเขียนตีประจานให้คนอื่น ๆ รู้ด้วย ในขณะที่มีความเชื่อกำลังเกี่ยวกับการห้ามผู้ชาย
 ใ่วัยเยาว์และแต่งตัวอึปี้ และการใช้กำลังทหารเข้าปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์
 อย่างเด็ดขาด

ลักษณะเจ็ด พระสงฆ์มีความเชื่อในระดับปานกลาง เกี่ยวกับการเคารพสิทธิและเสรีภาพของ
 ผู้อื่น เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่เชื่อว่า ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นในเรื่องนโยบายของ
 รัฐ ไม่ว่าความกึกก้องจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับความคิดเห็นของเรา ถ้ามีคนหลาย
 คนต้องการใช้บริการในสิ่งเดียวกัน คนที่มาก่อนจำเป็นจะต้องได้สิทธิก่อน การชุมนุมประท้วงรัฐ
 บาลมิใช่เป็นการก่อความวุ่นวายปั่นป่วนภายในประเทศ คนที่มีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกับเรา
 เขาไม่ได้เป็นคนดีหรือไม่น่าคบหาสมาคมด้วย แต่ไม่เชื่อว่าคนที่ใส่เสื้ออับ สหายยามแคะ

ไว้ผมยาวจะแสดงถึงวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม และการตรวจข้าว ณ.ส.พ. หมายถึงความว่าจะทำให้ น.ส.พ.ชาวเสถียรภาพ ในขณะที่มีความเชื่อกำกับเกี่ยวกับกิติของชายและหญิงความแตกต่างกัน

ลักษณะแปด พระสงฆ์มีความเชื่อค่อนข้างมาก เกี่ยวกับการยึดถือในกติกาศาสนาธิปไตย เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่เชื่อว่าวิธีการที่ดีที่สุด เพื่อให้ได้มาซึ่งจุดหมายปลายทางของการปกครองคือการปฐมนิเทศและการตกเหยงกันบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับ เสียงข้างมากในสังคม ไม่ถูกถือว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามซึ่งจะต้องถูกขจัดออกไปจากสังคม แต่ไม่เชื่อว่าทหาร เป็นอาชีพที่เน้นความ เข้มแข็งและความ เข้มสละ จึงควรให้ทหาร เข้ามาปกครองบ้านเมือง

ลักษณะเก้า พระสงฆ์มีความเชื่อค่อนข้างมาก เกี่ยวกับการมีความสำคัญในหน้าที่พลเมืองของคน เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความ เชื่อ เกี่ยวกับการไปลงคะแนน เสียง เลือกตั้งว่า จะส่งผลกลับมาสู่ผู้ลงคะแนนเสียง หน้าที่ของพลเมืองที่ดีจำเป็นจะต้องสอดคล้องกับการปฏิบัติตามกฎหมาย และในสังคมประชาธิปไตย การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมควร เป็นหน้าที่ของพลเมือง

ลักษณะสิบ พระสงฆ์มีความเชื่อในระดับปานกลาง เกี่ยวกับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล และสร้างสรรค์ เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นการยากที่จะสร้างนิสัยให้คนไทยรู้จักการวิพากษ์วิจารณ์ เนื่องจากประเพณีและวัฒนธรรมไม่เอื้ออำนวยกลมเกลียวให้มีความคิด เช่นนั้น แต่ไม่เชื่อว่าการวิพากษ์วิจารณ์คนอื่นต่อหน้าเขานั้น เป็นการเหมาะสมอย่างยิ่ง

ลักษณะสิบเอ็ด พระสงฆ์มีความเชื่อในระดับปานกลาง เกี่ยวกับความ เป็นเสรีนิยม เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่เชื่อว่าสังคมไม่ควรอยู่แต่ในสภาพเดิมตลอดไป แต่มีความเชื่อกำกับว่า เราควรพึงหรือมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกับค่านิยมดั้งเดิมของสังคม และลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นลัทธิการเมืองที่โหดร้ายทารุณกรรมต่อประชาชนมากที่สุด

จากการศึกษาลักษณะของวิธีชีวิตแบบประชาธิปไตยและแบบอำนาจนิยมที่ผ่านมา พอสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีความเชื่อในวิธีชีวิตประชาธิปไตยก็แต่เฉพาะเรื่องความร่วมมือร่วมใจทางการเมือง การยึดถือกติกาศาสนาธิปไตยและการมีความสำคัญในหน้าที่พลเมืองของคน นอกนั้นจะมีความเชื่อที่ปะปนกันระหว่างความ เชื่อในวิธีชีวิตประชาธิปไตยและอำนาจนิยม (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 ความเชื่อในวิถีชีวิตประชาธิปไตยและอำนาจนิยม

วิถีชีวิต ประชาธิปไตยและอำนาจนิยม	ดัชนีความเชื่อ			\bar{X}	SD.
	1	2	3		
1. เชื่อมั่นในความสามารถ สติปัญญาและความมีเหตุผล				1.930	0.693
2. เชื่อมั่นในความเท่าเทียมกัน				1.865	0.672
3. สนใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง				2.597	0.723
4. มองโลกในแง่ดี ไว้วางใจตนเองและผู้อื่น				2.057	0.675
5. ยึดมั่นในความสำคัญ คุณค่าและศักดิ์ศรีของตน				1.905	0.932
6. มีจิตใจต้องการประชาธิปไตย				2.121	0.835
7. เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น				2.249	0.781
8. ยึดถือในกติกาดังกล่าวประชาธิปไตย				2.453	0.781
9. สำนึกในหน้าที่พลเมืองของตน				2.455	0.824
10. วิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์				2.161	0.809
11. มีลักษณะ เป็น เสรีนิยม				2.232	0.803
ค่าเฉลี่ย				2.276	0.544

หมายเหตุ ดัชนีความเชื่อ 1 หมายถึงมีความ เชื่อแบบอำนาจนิยม
2 หมายถึงมีความ เชื่อแบบกลางๆ
3 หมายถึงมีความ เชื่อแบบประชาธิปไตย

ซึ่งมีความสอดคล้องกับการสังเกตการณ์และการศึกษาของบุคคลอื่น เป็นต้นว่าจากการศึกษาของพระประชา ปสนุนธมฺโม เกี่ยวกับความคิด เห็นของพระครูสาครสังวรกิจซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดยกระบัตร และเป็นพระสงฆ์ที่ได้รับพัดพิกษาตีเด่นของกรมการศาสนาประจำปี พ.ศ. 2526 พบว่าพระครูสาครสังวรกิจมีความ เชื่อหลายแบบ เช่นมีความ เชื่อใน เสรีนิยม ดังความตอนหนึ่งในการอภิปรายเรื่อง "ปัญหาและอุปสรรคของพระในการพัฒนาชุมชน" ว่า

"จะหาอย่างไรให้พระรู้จักการเมืองเขาม้าง ให้รู้จักสังคมเขาม้าง จะว่าพระไม่เกี่ยวกับการเมืองไม่ได้ การเมืองเกี่ยวกับพระประจำ การเมืองครอบคลุมพระประจำ การเมืองวางบทบาทพระประจำ

พระองค์เองเดินไปตามแนวทางของการเมืองด้วย เดี๋ยวนี้ต้องรู้การ
เมือง เขาวางเกมอะไร สังคมเปลี่ยนแปลงขนาดไหน"⁶⁰

พระครูสาตราสังวรก็มีความเชื่อว่า พระสงฆ์ควรศึกษาการทำมาหากิน การค้า
การขาย การตลาดและการเมือง เพื่อจะได้อบรม สั่งสอน ชี้นะชาวม้านได้ถูกต้องตาม
กาลสมัย มิใช่เอาแต่เรื่องเก่าๆ มาสอนชาวม้าน เพราะจะทำให้ชาวม้านเบื่อและไม่เชื่อ
ยากขึ้น ในขณะที่เดียวกัน ท่านก็ไม่ค่อยจะไว้วางใจในเจ้าหน้าที่ของรัฐและมองโลกในแง่ร้าย
ในเรื่องเกี่ยวกับราชการ ดังที่ท่านกล่าวถึงปัญหาของสังคมปัจจุบันว่า

"เรื่องที่เราไม่พูดถึงบ่อยนักก็คือตำรวจทุจริต กฎหมายทุจริตคือมี
เงินเสียอย่างก็ไม่ต้องคาราง การลักขโมย การปล้น การฉ้อ
การทำผิดอะไรร้อยแปดพันประการ ทุกอย่างอยู่ที่ตัวตำรวจ
อยู่ที่ตัวผู้พิพากษา อัยการ คือจักร 2 - 3 ตัวนี้ มันทำให้ชาว
บ้านทุจริต"⁶¹

การมีความ เชื่อผสมผสานกันระหว่างวิถีชีวิตประชาธิปไตยและอำนาจนิยมนี้ยังเห็น
ได้จากความเชื่อของพุทธศาสนิกชน กล่าวคือพุทธศาสนิกชนมีความเชื่อในการมีจิตใจที่ต้องการ
ประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง⁶² ในขณะที่เดียวกัน พุทธศาสนิกชนก็ไม่ค่อยจะไว้วางใจมนุษย์
ดังข้อความนำที่ท่านเขียนใน ธรรมะกับการเมือง ว่า

"นักปรัชญาการเมืองแต่โบราณ ขอร้องให้ทุกคนเป็นสัตว์การเมือง
(political animal) คือมีหน้าที่สนใจการเมือง ร่วมกันจัด
สังคมให้อยู่กันอย่างสงบสุข โดยไม่ต้องใช้ราชการ แต่คนสมัย
นี้ทำได้มากเกินไปขนาดที่เรียกว่า การเมืองชั้นสอง แล้วใช้
การเมืองนั้นเองเป็นเครื่องกอบโกยหรือฟาดฟันผู้อื่น ครอมงำผู้อื่น

⁶⁰

พระประชา ปสนุนธมฺโม, คำของพระภิกษุชะดากรรมของชนบท (กรุงเทพฯ : คณะ
กรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา, 2526), หน้า 10.

⁶¹

เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

⁶²

พุทธศาสนิกชน, ธรรมะกับการเมือง (กรุงเทพฯ : ธรรมทานมูลนิธิ, 2522),

หน้า 409.

เพื่อประโยชน์ของคนฝ่ายเดียว ดังนั้นแทนที่การเมืองจะตั้ง
อยู่ในฐานะ เป็น เรื่องศีลธรรม ก็กล่าว เป็น เรื่องอุบิทธาจริยา
ในโลกไปเสีย⁶³

โดยสรุปแล้ว ในปัจจุบันนี้พระสงฆ์มีความ เชื่อในหลักการประชาธิปไตยโดยค่อนข้างมาก
หลายหลักการคือหลักอำนาจอันชอบธรรมมาจากความยินยอมของประชาชน และหลักประชาชน
มีสิทธิคัดค้านรัฐบาล และมีความ เชื่อในวิธีการประชาธิปไตยโดยค่อนข้างมากทั้งหมดคือเชื่อในวิธี
การประชุมปรึกษาหารือ การกำหนดขอบ เขตหน้าที่ของรัฐบาล การให้ความคุ้มครองทาง
กฎหมายและการเมือง การให้สิทธิในการเลือกตั้งทั่วไป การแบ่งแยกอำนาจอธิปไตย และ
การแสดงประชามติอย่างเสรี รวมทั้งมีความ เชื่อในวิธีชีวิตประชาธิปไตยโดยค่อนข้างมากในหลาย
ลักษณะคือสนใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง การยึดถือหลักการประชาธิปไตยและการมีสำนึก
ในหน้าที่พลเมืองของคน อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาความ เชื่อในสิ่งเหล่านี้อย่างละเอียด
เราพบค่าความกระจายอยู่บ้าง แม้ว่าจะมีค่าเฉลี่ยต่ำ แต่ได้แสดงถึงการที่ยังมีพระสงฆ์อีก
จำนวนหนึ่งที่มีความ เชื่อในลักษณะตรงข้าม เมื่อพิจารณาถึงพระสงฆ์ที่มีความ เชื่อในหลักการ
วิธีการและวิธีชีวิตประชาธิปไตยเด่นๆ ก็พบว่า พระสงฆ์เหล่านี้ยังมีความ เชื่อในลักษณะตรงข้าม
บางประการอีกด้วย ทำให้ตระหนักว่า ความ เชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์มีความ โน้ม เบียง
ทางประชาธิปไตยบางด้านเท่านั้น บางด้านก็ โน้ม เบียงทางอำนาจนิยม แม้ว่าโดยค่าเฉลี่ยจะ
สามารถสรุปว่า พระสงฆ์ไทยส่วนใหญ่มีความ โน้ม เบียงของความ เชื่อทางการเมืองมาทาง
ประชาธิปไตยก็ตาม

ความ เชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์และฆราวาส

ข้อสรุปเกี่ยวกับความ เชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ มีความสอดคล้องกับวิธีชีวิตของ
พระสงฆ์บางส่วน แต่มีความสอดคล้องกับการศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองของพระสงฆ์ของ
ดร. สมบูรณ์ สุขสำราญอย่างมาก ซึ่งในแง่ที่มีใช่เป็นเพียงความบังเอิญ เพราะถ้าพิจารณาว่า
พระสงฆ์ก็เป็นประชาชนกลุ่มหนึ่งของสังคมไทย พระสงฆ์ก็น่าจะรับอิทธิพลจากความ เปลี่ยนแปลง

ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย เหมือนหรือคล้ายคลึงกับประชากรกลุ่มอื่น เมื่อพระสงฆ์มีความเชื่อทางการเมืองแบบผสมผสานระหว่างประชาธิปไตยและอำนาจนิยม ประชากรกลุ่มอื่นๆ ก็น่าจะมี ความเชื่อ ทศนคติ คำนิยม ความคิดเห็นทางการเมืองใน ลักษณะแบบผสมผสานอย่างนี้เช่นกัน เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่าความเชื่อทางการเมืองของ พระสงฆ์ที่ได้สรุปไปแล้วนั้นมิใช่สิ่งแปลกใหม่แต่อย่างใด นักวิชาการอื่นๆ ก็เคยได้ค้นพบความ เชื่อ ทศนคติและคำนิยมอย่างนี้เหมือนกันในกลุ่มประชากรอื่น

จากการศึกษาลักษณะบางประการของสถาบันสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย โดยศึกษาจากตัวอย่างจากประชาชน ครูและพระสงฆ์ทั่วไปสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้ เป็นอุปสรรคขัดขวางระบบปกครองแบบประชาธิปไตย⁶⁴ ในขณะที่เดียวกับพระสงฆ์ก็ได้เป็นผู้ให้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ประชาธิปไตยและหน้าที่ของ เมือง เพราะกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามีความเข้าใจในสิ่งเหล่านี้ โดยทราบมาจากพระสงฆ์⁶⁵ เพียงร้อยละ 0.47 เท่านั้น

การศึกษาร่วมธรรมทางการเมืองและการเรียนรู้ทางสังคมของนิสิตนักศึกษาหลาย มหาวิทยาลัยก็ได้ข้อค้นพบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติแบบประชาธิปไตย เกี่ยวกับความสนใจทางการเมืองและกระบวนการเลือกตั้ง ในขณะที่เดียวกันนักศึกษามีทัศนคติแบบอำนาจนิยมคือ มีความไว้วางใจในเพื่อนมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางการเมือง และไม่ชอบบริพาคำนึงวิจารณ์ ผลการวิจัยนี้สนับสนุนให้เห็นว่า นักศึกษาไทยมีทัศนคติแบบผสมผสานระหว่างประชาธิปไตย และอำนาจนิยม หรือระหว่างความคิดแบบสมัยใหม่และความคิดแบบจารีตประเพณี⁶⁶ ใน

⁶⁴ รายงานการวิจัยเรื่องลักษณะบางประการของสถาบันสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย (พระนคร : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) , หน้า 155-170.

⁶⁵ ปรากฏได้จากคำถามที่ 21 ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

⁶⁶ Thinapan Nakata, The Problems of Democracy in Thailand : A Study of Political Culture and Socialization of College Students (Bangkok : Praepittaya, 1975), pp. 251-252.

เรื่องเดียวกันนี้ ยังมีผู้ศึกษาพบอีกว่า นิคิดนิความเห็นกำลังกันเกี่ยวกับความเหมาะสมที่จะ
นำการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้ในสังคมไทยและมีนิคิดส่วนใหญ่สนับสนุนระบบอำนาจ
นิยมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่มีประสิทธิภาพ แสดงว่า นิคิดส่วนใหญ่ไม่มีความเชื่อมั่นและ
ศรัทธาต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยเท่าที่ควร ⁶⁷

การศึกษาทัศนคติทางการเมืองของนายทหารชั้นนายพันทั้งสาม เหล่าทัพพบว่า
นายทหารโดยส่วนรวมแล้วยังมีทัศนคติทางการเมืองแบบผสมผสานระหว่าง เจริญนิยมกับอนุรักษ
นิยม ⁶⁸ หรือมีการศึกษาพบว่า ข้าราชการส่วนกลางของกระทรวงมหาดไทยระดับหัวหน้า
ฝ่ายและหัวหน้าแผนกมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับสูง และมีทัศนคติทาง
การเมืองแบบอำนาจนิยมค่อนข้างต่ำ ⁶⁹ แต่จากการศึกษาของข้าราชการกรุงเทพมหานคร
ระดับ 2 และระดับ 3 พบว่าส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นเอียงไปทางสนับสนุนประชาธิปไตย
แต่มีระดับความเข้มข้นน้อย และความเชื่อในบางประเด็นยังขัดแย้งกัน แสดงว่าความเชื่อ

⁶⁷ สมศักดิ์ ส่งสัมพันธ์, "นิคิดนักศึกษากับวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย : การ
ศึกษานิคิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง จุฬาล
งกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518).

⁶⁸ สุรพาสน์ ทัศนภาน "ทัศนคติทางการเมืองของนายทหารชั้นนายพันของกองทั
บก กองทัพอากาศและกองทัพอากาศ," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง จุฬาล
งกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518).

⁶⁹ มจรศ ใหญ่ชัย, "ทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการส่วนกลางกระทรวงมหาด
ไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายและหัวหน้าแผนก สำนักงานปลัดกระ
รวง กรมการปกครองและกรมพัฒนาชุมชน", (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520).

ทางการ เมืองของข้าราชการกรุงเทพมหานครมีลักษณะผสมผสานความไม่เชื่อในประชาธิปไตย
70
ด้วย

การศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลชั้นนำท้องถิ่น ก็ได้พบว่า บุคคลชั้นนำ
ท้องถิ่นของไทยส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมทางการเมืองโน้มเอียงไปทางอำนาจนิยมมากกว่าประชาธิปไตย
71
แต่จากการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้นำกลุ่ม เกษตรกรในภาคกลางกลับพบ :
72
ว่ามีระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากกว่าแบบอำนาจนิยม

การศึกษาริชาดที่ใกล้เคียงกับความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ได้แสดงให้เห็น
ว่า ไม่ว่าจะศึกษาความเชื่อ หักศกคิและค่านิยมหรือรวมเรียกว่าวัฒนธรรมทางการเมือง
ของกลุ่มประชากรต่างๆ ก็พบว่ามีความเชื่อ หักศกคิและค่านิยมทางการเมืองที่ผสมผสาน
ระหว่างประชาธิปไตยกับอำนาจนิยม ซึ่งอาจจะแตกต่างกันก็เฉพาะว่ากลุ่มประชากรใดจะมี
ความเชื่อ หักศกคิและค่านิยมทางการเมืองแบบใดมากกว่าเท่านั้น จึงพอที่จะอนุมานได้ว่า
ความเชื่อทางการเมืองของคนไทยมีลักษณะผสมผสานระหว่างประชาธิปไตยและอำนาจนิยม
เพราะการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมมิใช่เกิดขึ้นพร้อมกับทุกลักษณะและ
ทุกด้าน ค่านิยมที่เปลี่ยนไปผู้ความ เป็นสมัยใหม่ก่อน ค่านิยมคนก็จะปรับความ เชื่อของคนตาม
ไปด้วย ฉะนั้นในความ เป็นสมัยใหม่ก็ยังมียางลักษณะ เป็นจารีตนิยมอยู่ ความเชื่อทางการเมือง
ของพระสงฆ์ก็เช่นกัน มีทั้งที่เป็นประชาธิปไตยและอำนาจนิยม เพียงแต่ว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่

70
เพชร เขียวเม่น, "ความเชื่อทางการเมืองของข้าราชการไทย : ศึกษาเฉพาะ
กรณีข้าราชการกรุงเทพมหานคร", (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2520).

71
นพทศ มีอนันต์, "วัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลชั้นนำท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะ
กรณีบุคคลชั้นนำจังหวัดสิงห์บุรี", (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2521).

72
สมบัติ อารังชัยวงศ์, "วัฒนธรรมทางการเมืองของผู้นำกลุ่ม เกษตรกรในภาคกลาง",
(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520).

ในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะมีความเชื่อทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากกว่าอำนาจนิยม เท่านั้น

การวิเคราะห์สรุป

นับตั้งแต่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ระดมสรรพกำลังจากสถาบันสงฆ์เข้าช่วยเหลือระบบการเมืองไทย ในการพัฒนาชนบทและเผยแพร่พุทธศาสนาไปสู่ประชาชน ติดตามด้วยการเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองเมื่อเดือนตุลาคม 2516 ตลอดจนการเข้าร่วมพัฒนาชนบทและการเร่งระดมพัฒนาจิตสำนึกของพลเมืองในชาติในปัจจุบัน พระสงฆ์ได้ถูกปลุกเร้าจิตสำนึกทางการเมือง (Political Consciousness) ที่ละเล็กทีละน้อย ด้วยการให้การศึกษ การอบรม การโฆษณาของรัฐและการเข้าร่วมปฏิบัติงานจริงในชนบทภายใต้สถานการณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว พระสงฆ์ได้มีการเรียนรู้ทางการเมือง (Politicization) สูงขึ้นและแผ่ขยายในวงกว้างขึ้น ดังจะเห็นได้จากการแสดงออกซึ่งความสนใจในอุดมการณ์และกิจกรรมทางการเมืองไทยมาอย่างต่อเนื่อง เป็นต้นว่าการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง การวิพากษ์วิจารณ์นโยบายและการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาล⁷³ เพียงแต่การแสดงออกในสิ่งเหล่านี้มีความผูกพันกับสถานการณ์ของบ้านเมือง ตำบลเมืองเปิดโอกาสให้ประชาชนมีเสรีภาพและสิทธิตามรัฐธรรมนูญเมื่อใด พระสงฆ์จะได้รับโอกาสเหล่านี้ด้วย

73

เป็นต้นว่าพระสงฆ์ในคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนาได้พยายามส่งเสริมให้ผู้นำหลักศาสนธรรมมาพัฒนาจิตสำนึกและภูมิปัญญาของประชาชนให้สูงขึ้น ไปรศก คำอนุโมทนาของพระภิกษุธรรมโม พระประชา ปสนุนธมโม, คำของพระกับชะตากรรมของชนบท.

74

การแสดงออกของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ที่ตีพิมพ์ใน พุทธจักร วารสารรายเดือนของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การแสดงออกทางการเมืองของพระสงฆ์ ที่น่าสนใจในปัจจุบันมีอยู่หลายรูปแบบ
 เป็นต้นว่า การเข้าร่วมพัฒนาชนบท การเข้าร่วมการอภิปรายปัญหาบ้านเมือง การเข้า
 ร่วมจัดทำหลักสูตรทางจริยธรรมและศีลธรรมให้กับประชาชน⁷⁵ การที่พิมพ์ผลงาน การ
 วิพากษ์วิจารณ์และการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองต่างๆ⁷⁶ และอื่นๆ ปรากฏการณ์
 เหล่านี้เกิดขึ้นโดยมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง ที่เชื้ออำนาจให้พระสงฆ์
 มีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจมากขึ้น ภายหลังจากที่เสวยม
 ฆาทเหล่านี้มาให้กับฝ่ายราชการมานาน⁷⁷ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย
 ในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การเมืองแบบประชาธิปไตย จากการสังเกตโดยทั่วไป พระ
 สงฆ์ก็มีกิจกรรมต่างๆ ที่โน้มเอียงไปในลักษณะที่เกื้อกูลการเมืองการปกครองดังกล่าว อย่าง
 ไรก็ดี พฤติกรรมทางการเมืองและทางสังคมบางประการของพระสงฆ์ เช่นอย่างที่ยำงนค์
 ทองประเสริฐ เขียนไว้ว่า

“ระบบศักดินาเป็นตัวการที่ทำให้พระศาสนาเศร้าหมอง
 ทำให้พระศาสนาเสื่อมลงทุกที เมื่อพระมียศเหมือนนรราชวาส
 พระก็พลอยติดยศไปด้วย จะไปไหนมาไหนดูมีพิธีการมากขึ้น
 ความยศ ความใกล้ชิดกับประชาชนห่างไปทุกที ชนชั้นสูง
 เ้านั้นจึงจะเข้ามาพบท่านได้สะดวก ส่วนคนจนๆ เข้าพบ
 ท่านได้ยาก เพราะท่านไม่ได้เป็นพระธรรมคา ท่านเป็น
 พระชั้นเจ้าคุณ

เมื่อสมณศักดิ์เป็นที่มาแห่งการนับถือของประชาชนมากขึ้น
 จึงทำให้พระสงฆ์ฆราวาสที่จะเป็นเจ้าคุณมากขึ้นไปด้วย
 เราจึงเห็นได้ว่า ขณะนี้เมืองไทยเต็มไปด้วยพระราชาคณะ

⁷⁵ โดยมีกระทรวงศึกษาธิการที่รับผิดชอบเรื่องนี้

⁷⁶ เป็นต้นว่า ผลงานของพระราชมุนี พุทธทาสภิกขุ พระปัญญาธิบดีฯ.

⁷⁷ มีรายละเอียดในพระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). ชาวพุทธกับชะตากรรม
ของสังคม (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2523).

ซึ่งมากจนเกือบจะหมดความหมายแล้ว”⁷⁸

พฤติกรรมตัวอย่างนี้เป็นสิ่งยืนยันได้อย่างหนึ่งว่า นอกเหนือจากปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองแล้ว ยังมีสถานะภาพของพระสงฆ์ที่มีอิทธิพลต่อพระสงฆ์ไม่มากนักน้อย เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ได้อย่างแจ่มชัด เป็นเบื้องต้นในเรื่องนี้ ผู้วิจัยขอจำแนกแยกแยะความเชื่อทางการเมืองไปตามสถานะภาพของพระสงฆ์ดังนี้

ตารางที่ 13 ความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ต่างสถานะภาพ

สถานะภาพของพระสงฆ์	ความเชื่อทางการเมือง			MEAN	STD. DEV.	SIG. OF F
	1 ค่า	2	3 สูง			
พระมหานิกาย				2.486	0.522	0.050 *
พระธรรมยุต				2.379	0.569	
เจ้าอาวาส				2.414	0.568	0.161
เจ้าคณะ				2.667	0.558	
พระครู				2.375	0.513	
พระครูสัญญาบัตร				2.421	0.507	0.629
พระราชาคณะ				2.526	0.786	
พระนักธรรม				2.344	0.555	0.0002 **
พระเปรียญ				2.569	0.534	
พระนวกะ				2.426	0.517	
พระมัยมิยะ				2.440	0.588	0.479
พระเถระ				2.504	0.536	
พระสงฆ์รวม				2.446	0.540	-

หมายเหตุ * มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05

** มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ < 0.01

ในตารางที่ 13 แสดงให้เห็นว่า สถานภาพของพระสงฆ์เฉพาะภิกษุและภิกษุณีสงฆ์เท่านั้น ที่มีผลทำให้ความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์แตกต่างกัน ส่วนสถานภาพเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ สมณศักดิ์และพรรษาไม่มีผลต่อความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ การพิจารณาแค่เพียงกับนิเวศน์ ความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ เราสามารถรู้ได้เพียงว่าพระสงฆ์มีความเชื่อในหลักการ วิธีการและวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยโดยแตกต่างจากแบบอำนาจนิยมอย่างไร แต่เราไม่สามารถรู้ละเอียดลงไปว่า พระสงฆ์ที่มีความเชื่อทางการเมืองนั้นๆ มีสถานภาพอย่างไร การค้นพบว่าบางสถานภาพของพระสงฆ์มีผลทำให้ความเชื่อทางการเมืองแตกต่างกันนี้ เป็นการให้คุณค่าต่อการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพในสถาบันสงฆ์กับความเชื่อทางการเมืองในบทความต่อไป เพราะทำให้เราแน่ใจขึ้นว่า การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพในสถาบันสงฆ์กับความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ ในแง่บุมที่ละเอียดขึ้น จะทำให้เราเข้าใจสาเหตุที่ทำให้พระสงฆ์มีความเชื่อทางการเมืองแตกต่างกัน โดยเฉพาะสาเหตุที่มาจากสถานภาพของพระสงฆ์มากขึ้น

การพยายามศึกษาหาสาเหตุที่ทำให้พระสงฆ์มีความเชื่อทางการเมืองแตกต่างกัน ความแตกต่างในที่มี 2 แบบ คือแบบแรกเป็นความแตกต่างระหว่างพระสงฆ์ที่มีความเชื่อในประชาธิปไตยโดยกับพระสงฆ์ที่มีความเชื่อในอำนาจนิยม และแบบสองเป็นความแตกต่างระหว่างพระสงฆ์ที่มีความเชื่อในประชาธิปไตยมากและพระสงฆ์ที่มีความเชื่อในประชาธิปไตยน้อย เพราะว่า จากการศึกษาค้นคว้าความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์พบว่า พระสงฆ์มีความเชื่อค่อนข้างมากเกี่ยวกับหลักการอำนาจอันชอบธรรมมาจากความยินยอมของปวงชนและหลักการประชาชนมีสิทธิคัดค้านรัฐบาล เกี่ยวกับวิธีการประชุมปรึกษาหารือ การกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ของรัฐบาล การให้ความคุ้มครองทางกฎหมายและการเมือง การให้สิทธิในการเลือกตั้งทั่วไป การแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยและการแสดงประชามติอย่างเสรี และเกี่ยวกับวิถีชีวิตในการมีส่วนร่วมทางการเมือง การยึดถือในกติกาดำเนินประชาธิปไตยและความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตน ส่วนหลักการของประชาธิปไตยและวิถีชีวิตประชาธิปไตยที่เหลือ พระสงฆ์มีความเชื่อแบบกลางๆ นอกจากนี้ยังมีพระสงฆ์อีกจำนวนหนึ่ง (ส่วนน้อย) ที่มีความเชื่อทางการเมืองแบบอำนาจนิยม ทั้งหลักการ วิธีการและวิถีชีวิต ทำให้เราตระหนักว่า ปัจจัยที่น่าจะมีส่วนที่ทำให้พระสงฆ์มีความเชื่อทางการเมืองผสมผสานระหว่างประชาธิปไตยและอำนาจ

นิยมมีหลายปัจจัย นอกจากปัจจัยภายในเองก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองที่มีอยู่
 ศึกษาไว้แล้ว⁷⁶ ยังมีปัจจัยด้านสถานการณ์สถาบันสงฆ์ที่กล่าวมาแล้ว และความเชื่อใน
 พุทธธรรม เพราะในปัจจุบันนี้พระสงฆ์ได้พยายามวินิจฉัยพุทธธรรมสาระให้สอดคล้องกับเมื่อ
 หายของประชาธิปไตย ซึ่งทำให้เรามั่นใจเป็นเบื้องต้นว่า เราจะเข้าใจความเชื่อทางการ
 เมืองของพระสงฆ์มากขึ้น ถ้าเราศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อในพุทธธรรมกับความ
 เชื่อทางการเมืองอย่างละเอียด



ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷⁶ Somboon Suksamran, Buddhism and Politics in Thailand
 (Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, 1982), ch. 1.